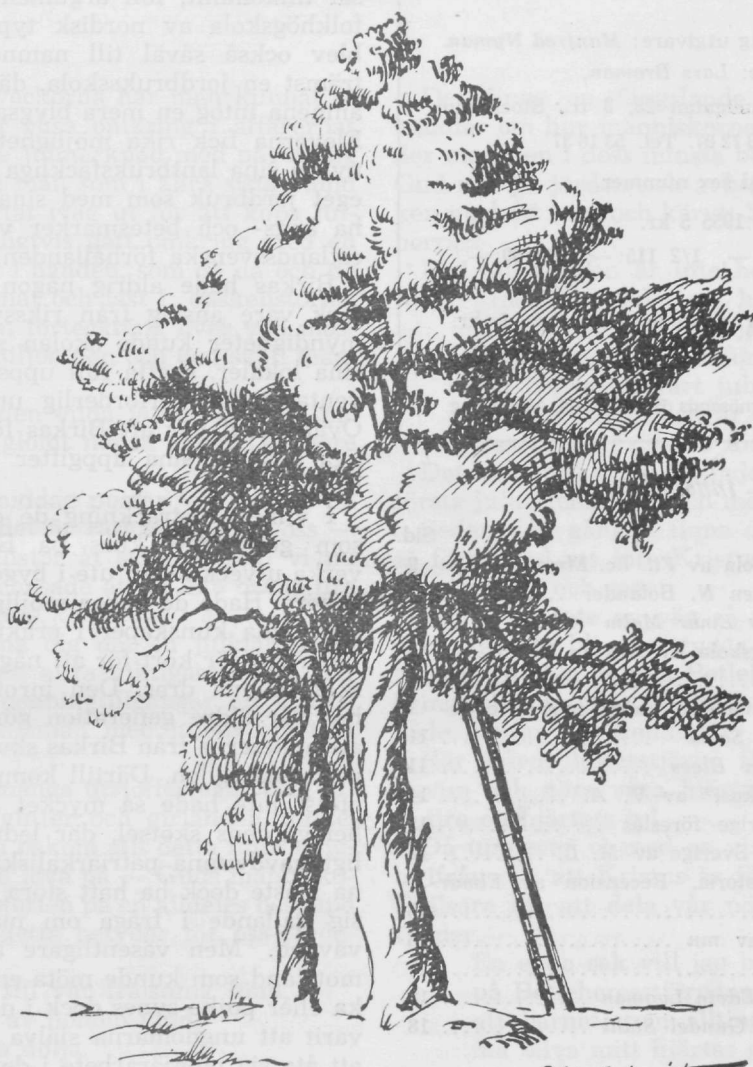

KUSTBON

Nr 5/6 - Årgång 12

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

December 1955

Tallarna vid Schmidts gränd

Nargö

Många
äro de nargöbor
som från den högsta stegen
hållit utkik
efter fågel och säl

efter båtar på hemväg
från staden eller fisket,
efter fartyg
som begärt lots
in i hamn.

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Redaktör och ansvarig utgivare: *Manfred Nyman*.

Redaktionssekreterare: *Lars Broman*.

Red. och Exp.: Tunnelgatan 23, 3 tr., Stockholm.

Kustbons postgiro: 19 72 07. Tel. 53 16 37

Utkommer 1955 med sex nummer.

Prenumerationspris 1955 5 kr.

Annonpris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,
1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 20 kr.

Härnösand 1955 - Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

Ur innehåll

	Sid.
Birkas — mer än en skola av <i>Fil. lic. Elmar Nyman</i>	2
Önskelista av <i>Domprosten N. Bolander</i>	3
Jul i skärgårdshavet av <i>Einar Malm</i>	4
Då Birkas blev folkhögskola av <i>Rektor Kaleb Andersson</i>	5
De estlandssvenska böndernas kamp mot livegenskapen av <i>Fil. dr A. Soom</i>	11
Birkasminnen av <i>Maria Blee</i>	11
Utvandringen till "Kapkasi" av <i>V. A.</i>	14
Estnisk akademi i Sverige föreslås	15
Rågöborna femton år i Sverige av <i>M. L.</i>	15
Lärobok i Estlands historia. Recension av <i>Elmar Nyman</i>	16
Gustav-Adolfssamkväm av <i>mn</i>	16
Lars Broman 50 år	17
Fridolf Isberg 50 år av <i>Edvin Lagman</i>	18
Olga Hallberg 50 år av <i>Gundel Stahl</i>	18

Birkas — mer än en skola

Trettiofem år har gått sedan Birkas skolledning den 6 november 1920 kunde hälsa den första årskullen — 39 estlandssvenska ungdomar — välkommen till en sexmånaders kurs. Det blev inalles 23 årskullar med sammanlagt omkring 600 elever som fick tillfälle att skaffa sig vidgade vyer på Birkas. Av elevförteckningen framgår att majoriteten utgjordes av kvinnliga elever. Som väntat är det de centrala svenskorterna Rickul, Ormsö och Nuckö som främst rekryterat skolan, även om glädjande nog så gott som samtliga bygder var representerade.

Birkas skolform var resultatet av en medveten kompromiss. Skolans uppgift var att förmed-

la såväl praktiska som teoretiska kunskaper. Birkas var en kombinerad folkhög-, jordbruks- och hushållsskola. En sådan skolform var ny och oprovad i den unga republiken och mötte därför också ett visst motstånd hos skolmyndigheterna. Skolans dubbla inriktning ledde också till att en del meningsskiljaktigheter uppstod bland estlandssvenskarna själva. Några ville ha en renodlad folkhögskolelinje, andra en jordbrukslinje. Sedan emellertid den obligatoriska sexklassiga folkskolan införts och ett svenskt läroverk i Hapsal tillkommit, föll argumenten för en renodlad folkhögskola av nordisk typ. 1930-talets Birkas blev också såväl till namnet som i praktiken främst en jordbruksskola, där de allmänbildande ämnena intog en mera blygsam plats på schemat. Eleverna fick rika möjligheter att praktiskt utnyttja sina lantbruksfackliga kunskaper i skolans eget jordbruk som med sina 30 ha åker och 45 ha ängs- och betesmarker var relativt stort för estlandssvenska förhållanden.

Birkas hade aldrig någon god ekonomi, men tack vare anslag från rikssvenska och estniska myndigheter kunde skolan småningom renovera sina lokaler, skaffa full uppsättning jordbruksinventarier och erforderlig undervisningsmateriel. Ovärdertligt var att Birkas förfogade över skickliga och för sina uppgifter ytterst entusiastiska lärare.

I vilken utsträckning de c:a 600 ungdomarna som genomgått kurs på Birkas kom att påverka utvecklingen ute i bygderna är inte lätt att avgöra. Hade de någon möjlighet och lust att omätta sina kunskaper i praktiken? Observationstiden var för kort för att några säkrare slutsatser skall kunna dras. Den inrotade konservatismen hos vår äldre generation gör det föga sannolikt att nyheterna från Birkas skulle ha anammats ute i svenskbygden. Därtill kommer att ungdomarna oftast inte hade så mycket att säga till om vid hemgårdens skötsel, där ledningen utövades enligt hävdvunna patriarkaliska principer. Flickorna måste dock ha haft stora möjligheter att göra sig gällande i fråga om matlagning, slöjd och vävning. Men väsentligare än det konservativa motstånd som kunde möta en birkasutbildad flicka eller pojke synes dock i detta sammanhang ha varit att ungdomarna själva visade sig obenägna att åta sig pionjärbete i de egna bygderna. Deras lust att röra på sig och se andra miljöer tycks på allvar ha väckts under skolgången. Med sorg i hjärtat måste de äldre bevittna hur ungdomarna allt oftare gav sig under främmande husbönder.

Forts. sid. 4.

KUSTBONS

läsekrets

tillönskas

GOD JUL

och

ETT GOTT NYTT ÅR

Redaktionen och utgivaren.

Domprosten Nils Bolander:

Önskelista

Under de gångna veckorna har man kunnat se en mängd människor rusa omkring i affärernas brokiga och bullrande julmarknad med någonting jagat i blicken, oftast män som i allra sista stund hals över huvud störtat iväg ut för att köpa julklappar. De har vanligtvis gått omkring med en bunt små pappersark i handen, som de då och då vecklat upp och stannat och läst i: önskelistorna, hustruns, barnens. En förteckning över vad moster och faster och familjen den och den skall ihågkommas med.

In i det sista har den vilda jakten snurrat på. Måtte vi nu inte ha glömt någon enda! Det vore ett spektakel...

På julaftons eftermiddag pustar vi äntligen ut. Då lägger vi — om det är rätt ställt med oss — alla världsliga önskelistor åt sidan. Måtte vi nu inte bara vara så utschasede att vi inte orkar fira jul, när den väl är inne.

Låt mig få påminna dig om en julklappslista som jag vill kalla den allra viktigaste. Den har ingenting med våra penningtillgångar att skaffa. Den hänger intimt samman med julens innersta mening.

Ingen helg har så många utstofferingar som julen med mat, gran, glitter och girlander, tomte, ljus och klappar. Men bakom allt detta finns evighetsfakta att ta på och leva på — Guds människoblivande, inträde i historien på en alldeles bestämd punkt, och allt vad detta betyder för oss jordervandrare.

"Han kommer, till vår frälsning sänd, och nådens sol, av honom tänd, skall sig ej mera dölja."

På den viktigaste önskelistan till julen 1955 vill jag därför skriva ordet "Julstjärna".

Jag menar inte de där stjärnorna av rött och vitt papper med en taggig strålkrona som lyser så vänligt i många hem i vinterskymningen.

Jag tänker uteslutande på den julstjärnan vars namn är "himmelskt hopp".

"Vänligt över jorden glänser strålen av ett himmelskt hopp".

Likavisst som gudlöshet och hopplöshet går i par likavisst kan man tycka att världssituationen ser tämligen hopplös ut. Diplomaterna grälar och flyktningmiljonerna lever alltjämt sitt barackliv i tristast möjliga förhållanden. Mången tycker också att den egna, personliga belägenheten är ganska hopplös, en historia om ideliga nederlag.

Det finns en fängslande fransk roman som handlar om hur människorna började plocka sönder materien i dess minsta beståndsdelar. Då steg Gud ner på jorden och avbröt den spännande leken med ett kort och kärvt: Stängningsdags, mina herrar!

Nej, situationen är inte hopplös.

"Hell dig, julafton, härliga klara!
Nu tändes ljus uti hjärta och tjäll."

"Räddningstimman för världen slår.

Nu begynner vårt jubelår.

Kristus till jorden är kommen.

Oss är en Frälsare född."

Det himmelska, det levande hoppet föddes i den första julnattens köld och mörker.

Sedan den gången finns det ingen belägenhet så förtvivlad att inte Kristus skall kunna vända den i glädje och seger.

Det finns inte en väg så villsam, att den inte skulle kunna bli den trygga vägen hem, om den bara finge böja av mot Betlehem och den krubba, kring vilken glansen alltid står silverblond för både herdar och konungar.

När julens löftesstjärna får brinna över våra huvun och göra våra hjärtan brinnande, då får vi fira en hjärtats jul.

Då upplever vi med en visshet, som ingen kan ta ifrån oss, att Kristus är född som din och min Frälsare för att dela vår nöd och borttaga våra synder.

En enda sak vill jag be om
på Betlehemsstjärnans fest:
att barnet, som allting förvandlar,
må bli mitt hjärtas gäst.

— — —

Jag önskar bara få känna
vid ottesångsklockornas slag
att Kristus har vänt mitt mörker
i strålande juledag.

Trettondag Jul, den 6 januari 1956 kl. 15.00

hålles i Betesdakyrkan

Allmänt estlandssvenskt möte

Predikan av PASTOR ARTHUR JOHANSSON.

Alla hjärtligt välkomna!

(Forts. fr. sid. 2).

Endast ett fåtal fortsatte sin utbildning i Estland eller i Sverige och Finland. Många föredrog att ta anställning i hushåll och i jordbruk, framförallt i Sverige. Nu är det dock inte osannolikt att somliga av dessa 1930-talets utvandrare efter några år i främmande land skulle ha återvänt till den egna hembygden.

Men Birkas betydelse låg inte bara däri att det gav ungdomen kunskaper och utbildning. I så fall skulle denna skola inte ha skilt sig ifrån många andra liknande institutioner. För svenskbygden som helhet kom Birkas att utgöra ett slags andligt centrum. Skolans lärare var uppskattade föredragshållare ute i bygderna, de blev en värdefull tillgång för föreningsarbetet och för Kustbon och genom deras medverkan och relationer utbyggdes kontakterna med Sverige och stamfränderna i Finland. Birkas vände sig ofta till den äldre generationen estlandssvenskar — det var naturligtvis främst hos dem man borde skapa förståelse för skolans syften. Det anordnades sommarkurser för jordbrukare, skolan demonstrerade sitt eget jordbruk, stiftade s. k. lantmannagillen i de större bygderna osv. På olika sätt strävade skolan sålunda att ge impulser åt den omgivande bygden. — Birkas kom också att knyta även den bygdeungdom till sig som inte var dess elever. Skolan upplät sina lokaler till ungdomsföreningens arbete, man samlades till föredragsaftnar och körsång eller samkväm, där ofta skolans elevförbund — Birkasvännerna — stod för programmet. Dessa fester blev ett mycket uppskattat inslag i den eljest grå tillvaron, men det var inte fråga om någon förströelse för stunden. Samkvämen var ett led i Birkas strävan att skapa samhörighet mellan estlandssvenska ungdomar från de olika öarna och byarna, att få nargöbor, rågöbor, vippal- och korkisbor, rickulbor, nucköbor, ormsöbor och runöbor att alltmer känna sig som *estlandssvenskar*. De barriärer som under gångna sekler rests mellan de olika bygderna måste rivras om svenskarna i Estland skulle kunna framträda med anspråk på att bli respekterade som en minoritet. Slutligen får man heller inte glömma att Birkas under många somrar kom att bli ett centrum för våra folkskollärare, som där fick möjlighet att dryfta pedagogiska frågor, att Svenska Odlingens Vänner med förkärlek förlade sina möten till Birkas och att skolan genom sitt lånebibliotek blev av stor betydelse för bygdens andliga liv.

Ingen kan med någon säkerhet uttala sig om hur utvecklingen i Estlands svenskbygd skulle ha fortskridit om vi ostört fått leva vidare. Estlandssvenskarna hade i alla fall under 1930-talet hunnit en bit på vägen bort från den andliga isoleringen. Nya impulser strömmade till från skilda håll, inte minst från Birkas. Det var uppenbart för de flesta av vårt folk att något för den ekonomiska och den därav följande andliga utvecklingen måste göras. I en dylik upprustning skulle Birkas förvisso ha haft en central ställning många år fram i tiden.

Jul i skärgårdshavet

*Decembernattens mullrande storm
dog i en malande dyning,
och långsamt tog havsbandets landskap form
i julens gråkalla gryning.
Svarta med fläckar av hopblåst snö,
trötta av bränningsdunder
välvde landen ur blytung sjö
likt sovande havsvidunder.*

*Stränderna ägde ej annan blom
än gulvita lödderflagor,
och vidden vandrade ödslig och tom
över grundflackens ofärdssagor.*

*Men ändå gled ett skimmer av helg
över fiskebyn vid fladen,
som knappast rördes av blåstens bälg.
Det lyste ur fönsterraden
och kafferökarna steg som ett lov
till julens väntande vila.
Vid bryggorna vaggade tjärbruna skrov
efter höstfärder hundramila,
och sen karlarna ökat sin vedpyramid
och kvinnfolken passat korna
tog julaftonsglädjen så sakta vid —
enkelt som i det forna.*

*I skymningen utsteg var husfar på bron
och avsköt med fröjd geväret —
nu var julgäddan kokt enligt god tradition
och helg skulle firas på skäret,
en välförtjänt paus i hårda bestyr,
en sed att värda och värna.
Till bekräftelse blinkade synrandens fyr —
det vintriga havets stjärna.*

Ur Lågtryck över kustbandet
av Einar Malm

Birkas folkhög- och jordbruksskola var inte estlandssvenskarnas enda högre skola och inte heller den första — vi hade ju svensk seminarieundervisning på Nuckö redan under 1870-talet — men utan att på något sätt förringa värdet av vare sig seminariet i Paschlep eller gymnasiet i Hapsal, kan man utan överdrift påstå att Birkas på ett alldeles speciellt sätt framstod som en hela svenskbygdens angelägenhet och att denna skola genom sin pedagogiska verksamhet och sina övriga verksamhetsformer kom att bilda en kulturell medelpunkt. Och det får väl anses sannolikt att det var ett sådant allmänt kulturcentrum som skolans upphovsmän — de som redan i seklets början stiftat bildningsföreningen Svenska Odlingens Vänner med syfte att propagera för folkskoletanken — velat skapa åt svenskbygden.

Elmar Nyman

Rektor Kaleb Andersson:

Då Birkas blev folkhögskola

Föredrag på Svenska Odlingens Vänner höstsamkväm
den 12 nov. 1955.

Det är i år 45 år sedan jag träffade samman med en estlandssvensk. Det skedde under en sommarvecka borta i en liten Värmlandssocken år 1910 på ett möte anordnat för lärare och blivande lärare. I det mötet deltog också en ung Nuckö-lärare — Joel Nyman — som det året vistades i Sverige. Det var honom jag träffade.

Jämmt tio år senare träffades vi igen — sommaren 1920. Då stod jag en gassig julidag nere vid Blasieholmskajen här i Stockholm för att ta emot en grupp estlandssvenska lärare och lärarinnor, som skulle ligga i Uppsala någon månad för att gå på en fortbildningskurs. Själv var jag då anställd som lärare vid Uppsala folkskoleseminarium, där fortbildningskursen skulle äga rum. Seminariets dåvarande rektor var Gideon Danell — välkänd och väl känd av estlandssvenskarna. Genom hans förmedling var det kursen hade kommit till stånd. Och jag hade fått i uppdrag att möta kursdeltagarna i Stockholm, vara deras guide i huvudstaden, ta dem med till Uppsala och där vara någon slags pater för dem.

När "Egil" förtöjt och landgången lagts ut var Joel Nyman den förste som steg i land, följd av sina femton kamrater. Av de sexton är nu tre döda — Magda Hollingers från Runö, Johannes Pöhl från Rågå och Arvid Nyman från Nuckö. De tre stå så livligt för mitt minne, deras friska humör, deras goda berättargåva och deras glada, smittande skratt. Vi, som lärt känna dem, bevarar dem i tacksamt minne. Tre andra av de sexton vet vi ju för närvarande så litet om, och ovissheten om deras öde i det stora mörkklagda Ryssland är smärtsam — Martha Blee-Gottkampf, John Berggren och Anders Westerblom.

Alla sexton var som en enda familj, och jag blev snart upptagen i kretsen.

Inte rädde det i Uppsala eller Stockholm en sådan hets som det nu gör, men några som tog det så lugnt som mina nyförvärvade vänner, det hade jag inte sett. Vi skulle ju se oss om i huvudstaden och det gjorde vi ganska grundligt under några dagar. Samma dag vi skulle fara till Uppsala hade vi varit på Skansen, och den ståtliga Magda Hollingers hade varit klädd i sin granna Runö-dräkt till vilken också hörde ett praktfullt bärnstenshalsband. Nu skulle hon klä om sig i resdräkt. Tåget till Uppsala skulle gå klockan tre. Middagen var beställd där för oss alla sjutton. Tiden led och det var som omöjligt att få någon fart på sällskapet. Vi logerade i Gustav Vasa folkskola vid Karlbergsvägen under Stockholmsdagarna. Bagaget skulle ned till stadsbudet, som väntade vid skoltrappan. Stadsbuden på den tiden hade inte bil, de använde en handkärra på två hjul, som de drog efter sig. Kappsäck efter kappsäck slängdes på i en fart. Det var bråttom, om vi skulle hinna ner till Centralen och Uppsalatåget. Hela skaran stod slutligen samlad, men var fanns Magda Hollingers? Hon hade låst in sig med sitt toilettbestyr. Jag knackade på hennes dörr och bad henne bevakande att skynda på. Bärnstenshalsbandet? Det måste hon naturligtvis ha med sig, och hon kunde inte hitta det. Försiktigt undrade jag, om hon inte hade det om halsen. Jo, där hängde det. Så kom då hennes sälskinnskappsäck med som sista kolli och hyvades upp på kärran. Men, i brådskan hade kärran blivit ojämnt lastad och stadsbudet råkade vara en ganska liten man. När han grep tag i skaklarna för att sätta i gång följde han med upp och blev hängande mellan skaklarna ett stycke över gatan. Ingen tid att lasta om — några av våra starka mannar grep tag bak i kärran och fick ner stadsbudet, så att hans fötter kunde ta mark och så bar det av i ilmarsch ner mot Centralen, dit vi kom lagom för att se och höra Uppsala-tåget gå ifrån oss. Med ett kvällståg gjorde vi vår entré i lärdomsstaden.

Under Uppsala-vistelsen blev det känt genom brev från Reval, att Svenska Odlingens Vänner kunde få hyra herrgården Birkas på Nuckö för att där inrätta en folkhögskola för sin estlandssvenska ungdom. Därmed skulle en mångårig dröm förverkligas. Och när våra estlandssvenska lärare for hem på eftersommaren var det bestämt, att jag och några medhjälpare skulle komma efter för att starta den nya skolan. En agronom och en skolkökslärarinna behövdes. Ekonomiskt stöd

utlovade professor Vilhelm Lundström i Göteborg, då ledare för Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, och något bistånd räknade man med att den nya estniska staten skulle ge.

Jag gick upp till rektorn för Fackskolan i huslig ekonomi i Uppsala och bad henne anvisa mig en lämplig skolkökslärarinna. "Fröken Dicken Axell", var hennes svar. Och fröken Axell tvekade inte utan förklarade sig villig att följa med på en färd, som väl ändå kunde te sig en aning äventyrlig — ut i det ovissa. På Ultuna lantbrukshögskola rekommenderas agronom Eric Green, som också förklarade sig villig att följa med — men först i november, sedan han avlagt sin påbörjade konsulentexamen.

En ovädersbådande oktoberdag for fröken Axell och jag ut från Skeppsbrokajen i Stockholm. Kaptenen vågade inte gå raka vägen ut över Sandhamn. Vägen togs i stället över Furusund, genom Ålands skärgård till Hangö och Reval — ett par dygns resa. Till Reval kom vi sent en kväll. Båten fick inte gå in i hamnen utan fick ligga på redden, där vi såg ljusen lysa inne i den främmande staden.

Tidigt i gryningen nästa morgon la vi till i Revals hamn. Vi spejade efter någon, som skulle ta sig an oss och våra saker. Vi hade nämligen fått 500 kronor av Riksföreningen och för dem hade vi köpt en del husgeråd, en säck vetemjöl och en sockersäck. Man fick inte så mycket för pengarna år 1920. Det var också en kristid. Mjålet och sockret hade vi nådigt svenskt tillstånd att föra ur riket. Nu kom estniska tullen och ville lägga beslag på vårt goda. Tullmännen förstod inte svenska och vi inte estniska, varför vi satte oss på varorna och tullen resignerade tillsviðare. Vårt hopp stod till den svenske folksekreteraren Nikolaus Blees. Till honom hade jag skrivit och för säkerhets skull också telegraferat vår ankomst. Han skulle klara tullfriheten. Men han syntes inte till. Vi väntade i den gråkalla, kulna oktobermorgonen — en timme, två timmar. Jag hade ju adressen. Jag lämnade fröken Axell att ensam vaka över vårt gods medan jag gav mig ut på upptäcktsfärd, antastande folk på gatorna, tills jag kom fram till Riiüti tänav 3 och fann att där bodde inte Blees, det var Svenska Odlingens Väners expeditionsadress. När jag letat mig till bostadsadressen, var folksekreteraren redan på sitt kontor i en annan ända av staden, men jag blev hänvisad till lektor Pöhls, till Sjömanshemmet, som på den tiden låg mycket nära hamnen, där jag börjat min odyssé. Lektorn var naturligtvis i sin skola och fru Pöhl var ännu kvar på Ormsö, men de hade en pigg pojke hemma, och där fanns en telefon. Hjalmar ringde upp folksekreterariatet och så fick jag tala om för Blees, att vi var komna.

"Är ni redan här?" sa han. "Ni skulle ju inte komma förrän på lördag."

"Ja, det är lördag i dag."

Jo, han skulle komma ner till båten och ta hand om oss och vårt gepäck. Så småningom blev

vi hämtade och placerade — fröken Axell i systarna Dagmar och Rosa Petterssons hem och jag hos Pöhls.

Att första världskriget satt spår efter sig även i den del av Ryssland, som Estland då utgjorde, kunde man nog samt märka i Reval. Att jämföra med vad som skett i det andra världskriget går naturligtvis inte, men ändå — revolutioner och stora omvälvningar går sannerligen inte spårlost förbi. Så sent som vintern 1919—1920 hade ju det lilla Estland slagits för livet mot grannen i öster. Och nu — äntligen — efter århundraden av dansk, tysk, polsk, svensk och rysk tillhörighet blivit fritt och självständigt. Och i känslan av vad tvång och ofrihet innebär givit sina minoriteter — svenskar, tyskar och ryssar — kulturell autonomi. Därigenom hade det blivit möjligt för landets cirka 7 à 8.000 svenskar att sörja för egna skolor och folkhögskolan.

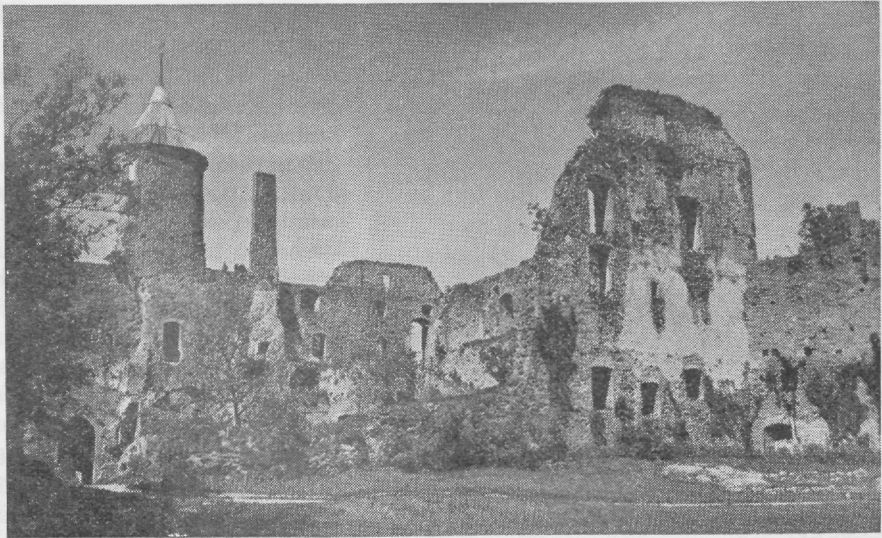
Revalsdagarna blev inte många. Vi behövde ju komma till ort och ställe för att ta itu med vårt arbete. Med ett morgontåg for vi den tio mil långa vägen till Hapsal. Där mötte oss pastor John Klasson, som under sommaren kommit till Nuckö för att vara hjälp-präst åt dåvarande kyrkoherden — Tannebaum. Med hänsyn till socknens många svenskar behövdes en präst, som kunde språket. Tannebaum, som var est, arbetade med att lära sig svenska.

Ni, som varit i Hapsal, känner väl den långa vägen från järnvägsstationen till Sadama uulits och till Vana sadama — Gamla hamnen, där "Post-Hans" och hans söner sörjde för seglingen av passagerare över det tre kilometer breda sundet till Österby brygga på Nuckö. Ibland konkurrerade "Liiva-Gustav" och hans son Alexander med "Post-Hans". Det fanns inga reguljära turer på den tiden. Det fanns dagar, då ingen av dem seglade över. Segelduk och tågvirke var gammalt och slitet och tålde inte de värsta höstvädren eller vårstormarna. Och nytt fanns inte att få. På förvintern och eftervintern, då isarna varken bar eller brast, var det ett livsfarligt företag att ta sig över. Nu seglade emellertid "Post-Hans" oss över till Nuckö, och vi landade vid den långa knaggliga stenbryggan, som tyskarna byggt under kriget. Då hade vi passerat två stora bro-skelett, som stod på grund inne i viken. De hade drivit dit från Riga och låg där i Hapsals-viken ett par år som sorgliga vittnesbörd om krigsförstörelse, tills de skrotades ner.

På Österby brygga mötte oss Johan Aman från Irjas-gården i Österby med häst och kärra. Resgodset lastades på kärran och vi vandrade upp mot Österby och till Irjas-gården, där ett inbjudande kaffebord stod dukat för oss. I det hemmet — i vår närmaste grannby — hade vi ett gott och trofast stöd under de år vi arbetade på Birkas. Husfar själv — Johan — tyst och stilla — men osviklig. Hans syster Lisa blev vår goda hjälp under Biskas-åren. Det låg en så ljus och glad stämning över det hemmet — över hustrun, mannen och barnen.

Nu hade vi bara någon kilometer fram till må-

Hapsal slottsruin

let. Vägen gör en krök strax efter avtagsvägen till Paschlep — och där låg Birkas.

Inte lyste solen alla dagar över Birkas, men då lyste hon så gott och varmt. Det var den dalande oktobersolen, som jämte höstlöven förgyllde vägen fram till trappan.

Tom och öde låg gården. På mer än tjugo år hade ingen varit bosatt där. Den förre ägaren — en baron Ungern-Sternberg — hade dött just då han som pensionerad rysk statstjänsteman ämnade dra sig tillbaka till sin fädernegård. Hans änka och dotter bodde långt nere i Sydryssland. Och gårdens förre förvaltare bodde på en av Birkas' utgårdar, i Schottanäs. Under kriget 1914—1918 och under revolutionerna i öster, som följde på det, hade Birkas, som stått obebott, fått härbärga än ryska, än tyska soldater. En tid hade den gamla herrgården som så många andra herrgårdar i landet varit hemvist för bolsjeviker. Vi hade sett något av deras härjande framfart bland annat i Hapsal, där en gård tillhörande De la Gardie — sedermera sjukhus — låg med uppbrutna golv, inslagna fönster och delvis nedrivna väggar. Hur skulle det se ut på Birkas?

Fönsterrutorna var hela, så mycket syntes utifrån. Vi gick in på den stora glasverandan, genom förstugan och öppnade dörrarna till Birkas gamla matsal. Där lyste oss åter kvällssolen till mötes genom fondväggens tre stora gotiska fönster, riktiga kyrkfönster, som räckte från golv till tak. Vi vandrade från rum till rum, det ena emellertid lika naket som det andra. Kanske inte riktigt ändå! När fröken Axell öppnade dörren till det som kallades gamla baronens rum slog hon ihop händerna och ropade förtjust: "Ett skåp!" Och mycket riktigt, i hörnet vid kakelugnen stod ett stort väggfast skåp. Men när hon öppnat skåpdörren och tittat in, var förtjusningen borta. Skåpet visade sig vara — inte ett W. C. — men något ditåt. Det fanns ett par sådana skåp till — men oanvändbara för sitt ändamål i en skola. Golven var alla hela, till och med matsalens och stora salens parkettgolv. Hela var också taken,

även om den vita färgen sugits upp av stora fuktfläckar. Att de värst anlupna taken sedermera skulle ramla ner över våra huvuden anade vi inte då. Trappträcket upp till andra våningen — ett träräcke med svarvade spjälor — saknade en hel del av de där spjälorna. De hade säkert gått åt för att hålla vinterkylan borta, när bolsjeviker bodde där.

Snart hade vi genomsett varje vinkel och vrå — fröken Axell och jag. När solen gått ner och höstnatten svepte in Birkas i sitt kusliga mörker satt vi båda och Lisa Aman vid en rankig fotogenlampa i ett av de inre rummen. Lampan var lånad, bordet likaså, liksom ett par stolar och några sängar. Framför oss låg en lista på 57 anmälda elever, unga män och kvinnor på mellan 16 och 30 år och från alla estlandssvenska bygder.

Det var den 19 oktober. Tolv dagar senare skulle vi vara färdiga att ta emot dem. Vad skulle vi sätta dem på? Vad skulle de sitta vid? Hur skulle det bli med liggplatser? Hur skulle vi kunna laga mat åt så många i de få och små grytor, som lånats upp? Om än frågorna blev flera och om de än växte i det flämtande lampskenet, den kvällen visste vi dock mer än vi vetat förut. Nu visste vi vad vi hade att göra — att börja alldeles från början.

Tacksamma och glada var vi för det lilla vi nu hade med oss från Sverige, hur obetydligt det än var i ett blivande hushåll som detta. I Estland fanns inte mycket att uppbringa då. De första estniska ord vi lärde oss var det i varje butik ständigt upprepade: "Ei ole." — finns inte! Det fanns inte ens en sopskyffel att köpa, inte ens i huvudstaden.

Att vi inte skulle hinna börja vår skola den 1 november, det stod oss klart. Inte heller kunde det bli möjligt att ta emot 57 elever, det förstod vi också. Vi hade inte rum för dem alla. Av byggnadens elva boningsrum var redan ett innan vi kom utlovat till kommunens folkskola. Av de tio andra skulle ett tjäna till matsal och ett till skolasal. Fröken Axell, konsulent Green och jag be-

höjde var sitt. Lisa Aman och Martha Blee, som hade hand om folkskoleklassen, delade ett rum. Hur skulle vi sedan kunna stuva in 57 stycken i de fyra återstående rummen? En gallring måste ske. De yngre fick stå på tillväxt. Fyrtio beredde vi oss på att ta emot.

Beredelsen fick mest bestå i att vandra ut i byggena och tigga och låna samman det som förutom mat och dryck och kläder hör till livets uppehälle och nödtorft. Hur skulle det ha gått, om vi inte mött välvilja och den hjälp som gavs oss i gårdarna på Nuckö och i Rikull och på Ormsö! Det vi kunde skaffa i möbelväg blev endast några stora, enkla och bastanta matbord och skolbord, som beställdes. Och några långbänkar. Här går en tacksamhetens tanke till den store och gode Anders Klingberg i Bergsby, som kom körande den långa vägen med ett par av de där borden, som han skänkte oss.

Den 6 november öppnades skolan med en enkel invigningshögtidlighet av dåvarande svenska pastorn i Reval, Nils Linderstam, som var en av Svenska Odlingens Vänners stiftare, en trägen och kunnig arbetare för svenskhetens bevarande bland sina landsmän, gamle klockaren på Nuckö — Johan Nyman, vars son Joel med sin skickliga penna i svensk och finlands-svensk press gav levande skildringar från Aiboland.

Tidningen Kustbon hade på hösten 1920 innehållit ett par annonser och en artikel, som ivrigt inbjöd till den efterlängtrade skolan. Annonserna hade säkerligen förekommit även i tidigare nummer och givit god effekt, som ni hörde — 57 anmälningar!

— — —

Över land och vatten hade de kommit våra elever med sitt "kram". De flesta hade med sig en primitiv säng, hopspikad av några brädlappar. De som ingen hade sökte upp sig lite virke till en. En och annan hade en stol med sig. Några hade ett ämbar, ett handfat, en lampa. En brokig anblick företedde rummen. Där stod en sänggram, lång och bred med uppstående spjälor som ett staket. I den låg kursens yngste och minste. Bredvid stod en annan, smal som till balansgång. På den snarkade Lars, ålderman bland pojkar. En inte mindre omväxlande anblick företedde matsalsborden, då de stod dukade till måltid. Var och en hade fört med sig sin tallrik och kopp, sin kniv och gaffel och sked. Där fanns stora och små tallrikar i alla kulörer, en del av porslin, somliga av emaljrat bleck. Där fanns också en provkarta på alla slags koppar, alla mer eller mindre tärda av tidens tand. Rätt många gafflar såg emellertid ut att ha kommit direkt från "Håsul." —

Och varifrån kom maten till detta stora hus-håll? Jo, den kom med det övriga "kramet". Fröken Axell hade inte lite huvudbry med att ta emot och förvara köttbitarna och fläskbitarna, mjölet och potatisen, den salta strömmingen och den råa vassbuken, surkålen och kålrötterna. Det fanns ju varken skåp eller hyllor, kistor eller laggkärl till att börja med. Hon utträttade emellertid underverk i den vägen liksom i att omväx-

la med de få rätter, som ingredienserna och elevernas smak tillät.

Värst var det med mjölken. Den kunde eleverna naturligtvis inte föra med sig hemifrån. Efter fåfänga försök på närmaste stora gård, Lyckholm, fick vi löfte av prästgårdens arrendator att få hämta åtta stop mjölk varannan dag. Vägen till prästgården var omkring tre, fyra kilometer lång — och inte blev den kortare i höstrusket eller i snösörjan. Vi hade en bra brunn vid vår köksgavel. Den bar prästgårdsmjölken spår av därinne på borden. Hur skulle annars alla kunnat få sin andel av den till "korngrinsgraitn". Det blev först om något år, när vi hade egna kor, som vi fick oförfalskad mjölk och även kunde bestå oss med lyxen att någon gång äta "grait" av "rysgrin".

Det blev en av rättskrivningarnas svåraste uppgift att sätta y och i på sin rätta plats. De stod alltid omvänt — liksom ö och e. Eljest var inte rättskrivningen så svår. Där rikssvenska nybörjare sitter i ovisshet om, ifall det ska vara hj eller dj eller lj eller någon annan bokstav framför j, där skrev våra nybörjare aldrig fel. De inte bara skrev ljus, utan sa det också så att l hördes — ljus. Och att tj-ljudet i kött skrivs med k, det var självklart, eftersom inget tj-ljud hörs, när det uttalas med ett tydligt k-ljud — "kett".

Nybörjare? Ja, så vågar jag väl kalla många av våra elever. I bästa fall hade de gått "tre vint-rar" i skola därhemma i byn. Hundra dar ungefär varje vinter. Långt ifrån varje byskola hade haft en examinerad lärare. Vad hade de lärt? Läs och skriva rikssvenska kunde de något så när, svårare var det att tala det. Då låg naturligtvis dialekten närmare till hands. Men den var inte densamma på Nuckö som på Ormsö eller på Rågö, och i Korkis och Vipall var den också an-norlunda liksom på Runö. Hemma i byskolan hade all undervisning måst ske på ryska med undantag för ämnena kristendoms-kunskap och modersmål vari undervisningen fick ske på moders-målet. Ryskan var för barnen ett helt främmande språk, de hade att först lära sig de underliga ryska bokstäverna och sedan slå in en hel del glosor på ryska, som skulle återgivas vid den ryske skolinspektörens besök. En mekanisk färdighet i innanläsning och en viss träning i att lära utan-till blev resultatet. Men att texten betydde något, att det fanns ett innehåll i den, förblev inte säl-lan en ouppdagad hemlighet.

En morgon ljöd inifrån pojkarnas rum, som låg vägg i vägg med mitt en vacker duett på ryska. Det ljöd ofta sång därifrån och från Birkas' alla rum — både två- och flerstämmig sång. Vid sång vaknade vi och vid sång somnade vi in. Jag öppnade dörren och frågade pojkarna vad den vack-ra sången handlade om. Det visste de inte. Ingen visste vad de ryska orden betydde.

En hjälp vid vår undervisning var det, att vi hade frihet att lägga den så, att vi kunde anpassa den efter våra elevers skiftande förkunskaper. I vissa ämnen: modersmålet, estniska och matema-tik delade vi upp eleverna i flera grupper. Dess-utom läste ju pojkarna flera ämnen för sig såsom

fysik, kemi, jordbrukslära, byggnadslära och ritning, fältmätning och avvägning, under det att flickorna hade födoämneslära, demonstrationer i matlagning, handarbete och barnavård. Med liv och lust gick arbetet dag för dag, avbrutet av gymnastik och lek och med festliga samkväm vid högtidsdagar.

Men nog blev dagen lång. Klockan fem på morgonen började de två flickorna, som var veckans husmödrar, sitt arbete i köket. Det var många magar, som skulle mättas. Någon timme senare var husorna i farten med att städa av matsal, skolsal, hallar och trappor samt duka borden. Även pojkar hade sin vecka som husa. Varje sovrum hade sin daghavande, som höll rent på rummet. Alla fotogenlamporna gjordes i ordning på middagsrasten, de skulle fyllas, brännare och veckor ansas och lampglasen putsas.

Klockan halv åtta ringde det till frukost. Den liksom dagens övriga måltider intogs gemensamt av lärare och elever i vår vackra matsal. Klockan åtta började lektionerna och pågick med några tiominuters raster till halv tolv. Halv ett åt vi middag, halv två började åter lektioner, som pågick till klockan fyra på eftermiddagen. Då serverades "kaffe" och i bästa fall "kakobre" till omväxling med svartbrödet. Kvällsvarden åts klockan sju. Klockan 9.45 gick taptot och klockan tio skulle det vara tyst på rummen.

Jag nämnde något om brödet. Det skall möjligen vara någon av kvällens yngsta, som inte vet hur en surbrödslimpa ser ut, hur stor och tung hon ska vara och hur viktig hon var för det dagliga kosthållet. Birkas' bakugn var aldrig avsedd för en familj på över fyrtio personer — följaktligen förslog den inte för oss. Det var för oss att också baka hos grannas i Birkas' by, tills vi fick en egen tillräckligt stor bakugn.

Den var onekligen trivsamt den gamla herrgården, hur enkelt vi än hade det i yttre måtto — men det gamla huset vållade oss så småningom ett allt annat överskuggande bekymmer. Vi behövde ett nytt yttertak. Spåntaket hade legat i över tjugo års väta och saltork — vem vet hur länge det hade legat förresten. När 1921 års höst kom och regnen sköljde ner, då forsade vattenfloderna inte endast utomkring väggarna och över taket utan ganska ihållande också inomhus. Det hjälpte föga att sticka in några nya spånor, där taket var som glesast. När nästa ösregn kom var det att sätta alla ämbar och baljor och fat under inomhusflödena, att dra undan bäddarna, så att inte täcken och kuddar skulle bli genomväta. Regndropparnas nog så melodiska sång blev en sorgesång, som inte tycktes ta någon ände. Och med varje nytt regn öppnades nya källor i våra innertak. Vårt hopp stod till den stundande vintern. Om vintern regnar det inte i Aiboland, och snön stannar snällt utanpå taket.

Vem skulle ge oss det nya tak vi behövde? Svenska Odlingens Vänner hade inga pengar. Understödet från estniska staten var en obetydlighet. Och Riksföreningens ekonomi måtte inte ha varit lysande. År 1921 kunde den endast till

Birkas folkhögskola

en tredjedel infria sitt löfte om understöd. Naturligtvis minns jag ingen höst, som det regnat så, natt och dag som denna. Till sist var det bara ett par rum, som det inte regnade in i. Uppsamlingsattiraljen räckte inte till längre. Så kom då äntligen vintern. Men då gick också ett par innertak sin väg. En eftermiddag, då pojkar kom upp på sitt rum, fann de på Daniel Marks huvud-kudde några stora tunga gipskakor, så tunga att två fick ta i för att bära bort dem. Över Daniels säng var ett stort, fult hål i taket. Någon månad senare, också en eftermiddag, lät det helt plötsligt som en mina sprungit. Vi hörde ibland en och annan, som strandade vid Nuckö-kusten. Den här gången var det taket över trappan upp till andra våningen. Herman Blees hade just sprungit ner, då några stora stycken lossnade och krossades mot trappan. Hur försiktigt knackade vi inte sedan på andra misstänkta tak. Och det var med en viss försiktighet vi gick i trappor och dörrar.

Hösten 1922 fick vi börja lägga på det nya taket. Genom ärkebiskop Nathan Söderblom, som på sin rundresa i svenskbygderna under sommaren 1922 även gästade Birkas och övernattat där, erhöll vi en summa pengar för ändamålet. Jag hade varit över i Sverige på ett besök på eftersommaren och satt i en järnvägskupé mellan Stockholm och Uppsala, då ärkebiskopen gick igenom kupén och fick se mig. Han slog sig ner på bänken, klappade på sin plånboksficka och sa: "Här finns pengar till Runö. Snart blir det pengar till Birkas också. Jag ska skicka bud." Ett par dagar därefter kom det bud, och jag fick gå upp till ärkebiskopsgården och hämta 1.200 kronor till ett yttertak.

De svenska folkhögskolorna satte i gång en insamling och tack vare deras gåva kunde vi också laga alla innertak, vitkalka dem och klä väggarna med nya tapeter. Den gåvan räckte även till en del undervisningsmateriel.

Gåvor — redan de första veckorna på Birkas lärde vi oss skriva tiggarbrev till Sverige — och inte utan framgång — det ska sägas till tack och heder åt alla dem, som sände oss pengar, grytor, stekpannor, järnspis, vävstol, symaskin, handmangel och bordsservis. Det var klang- och jubeldagar, när någon sändning anlönt och vi fick packa upp.

Gustavsbergs porslinsfabrik var ett privatägt

företag på den tiden. Jag skrev dit och frågade värdsamt, om de villa vara så snälla och förse oss med vad vi behövde i porslinsväg. Jag fick ett omgående svar: "Skriv vad ni behöver och meddela oss med vilken båt vi kan skicka det!" Och porslinet kom. Men porslin har en benägenhet att gå sönder — om inte annat så i diskningen. Följande år skrev jag och frågade, om vi mot en billig penning kunde få komplettera vårt förråd. Svar liksom förra gången: "Skriv vad ni behöver, och vi skickar det — gratis." Ja, så kunde det låta.

Jag minns egentligen bara ett nekande svar, och det var när jag ett av de sista åren skrev till Ford och bad att få en bil. Han svarade mycket vänligt — eller lät svara — att hans firma av princip aldrig skänkte något. Men det var naturligtvis med den principen som med så många andra — den håller inte alltid. Inte långt efter svaret jag fått, läste jag i en tidning att Sveriges dåvarande kronprins under sin Amerika-färd bland annat besökt Detroit och Fords fabriker och som present fått en ny Ford.

I Kustbon för den 30 januari 1924 har jag skildrat en sådan där stor dag — festdag för Birkas. Vi hade under sommaren 1923 fått veta, att vi skulle få 30 sängar från Sverige. Det hade till och med stått i Allsvensk Samling, och det var en tidning — kanske den enda rikssvenska tidning, som nådde de flesta hemmen i Aiboland. Följden var, att när den höstens elever kom till Birkas hade de inga sängar eller sänggramar med sig. Alla upptänkliga brädstumpar spikades ihop, och så hade vi några trädgårdssoffor, som vi vände mot väggen, det blev också bäddar. Men så, den 14 januari 1924 kom sängarna. Det var en verkligt stor dag för oss.

Skolan hade sina vänner. Utan dem hade vi inte klarat oss. Men alltjämt var de ekonomiska bekymren stora. Till Birkas hörde förutom mangårdsbyggnaden med sin trädgård och park också åker och äng, cirka 70 hektar. Prästgårdsarrendatorn från vilken vi hämtat mjölken upphörde med sitt jordbruk och blev handelsman i Hapsal. Hans kreatursbesättning överfördes till Birkas' ladugård och konsulent Green, som till sin befattning som lärare nu också hade ett jordbruk att förvalta, fick också han en alltför stor arbetsbörda. Visserligen trädde också här hjälpsamma vänner i Sverige till — skänkte djur, redskap och maskiner. Men ekonomibyggnaderna var gamla och otidsenliga och behövde också de en genomgripande renowing.

Alltnog Svenska Odlingens Vänner, som kände sitt ansvar för skolan fann, att estniska staten — främmande för den nordiska folkhögskolan — inte var villig att höja sitt bidrag, men jordbrukskolor kände den till och till en sådan fanns författningen senliga och högre anslag. Birkas inregistrerades följaktligen som jordbruksskola. Läsordningen och läroämnena måste bli de estniska jordbruksskolornas, med den skillnaden blott att de hundra undervisningstimmar i estniska språket fick fördelas lika mellan estniskan och

svenskan. Jordbruksämnena blev de dominerande och till dem räckte inte en lärare.

Med vårterminens slut 1924 blev det vaktombyte.

Fröken Axell hade våren 1923 lämnat sitt krävande arbete. Läsåret 1921—1922 hade hennes börda något lättats, då hon fick till medhjälpare i sina ämnen fröken Signe Flytström från Tierps folkhögskola. Sitt arbete skänkte fröken Flytström oavlönat till Birkas. Fröken Axell efterträddes av fröken Esther Ljunglöf från Gargnäs i norra Sverige. Julen 1922 kom min hustru ut och biträdde i arbetet som lärare i folkhögskolan. Hon hade tidigare biträtt vid fortbildningskurserna för våra estlandssvenska lärare. Dessa kurser pågick sommaren 1921 på Birkas och avslutades sommaren 1922 i Hapsal.

Vilka lärarika år — de där fyra åren på Birkas!

Vi hade lärt känna ett folk, som i många århundraden under små och trånga villkor idkat sitt jordbruk på de steniga tegarna och drivit sitt strömmings- och torskfiske i vattnen utanför kusten och öarna, som under främmande herravällden bevarat sin svenskhet i språk och seder, avskilda och långa tider helt isolerade från det land de alltid räknade som sitt hemland, gamla Sverige. Vi hade mötts av en vetgirig ungdom, som ivrigt och intresserat lyssnade till oss och med mottagliga sinnen såg på det vi demonstrerade för dem.

Hur djupt vemodigt är det inte, att det andra världskriget obönhörligen satt punkt för den fortsatta fredliga utvecklingen på denna undanskymda plats i världen.

Till sist. Det är med stor tacksamhet jag tänker tillbaka på det Birkas, vars första arbetsår jag här sökt ge några ytliga glimtar av. — Tacksamhet mot alla dem i Aiboland, som stödde och biträdde oss — mot alla enskilda och organisationer i Sverige, som omtänksamt hjälpte oss — mot mina kollegor i arbetet. Och min tacksamhet går till alla dem, som tog vid i det arbete vi påbörjat och så ofullbordat lämnade efter oss — Söderbäcks, Adalberths, Danells, Ehrlund, Byströms och Isberg för att bara nämna rektorerna. Min hustru och jag hade ju förmånen och glädjen att sommar efter sommar få gästa Birkas och följa arbetet och se hur det utvecklades till att bli vad det var ämnat till: en kulturhärd och ett mönsterjordbruk. Hur rikt blommande det inte sista sommaren vi såg det — 1939.

God Jul och Gott Nytt År

tillönskas alla bekanta, särskilt alla rickulbor och anställda vid Rickul herrgård.

Friherrinnan Gabriele Taube, född Girard, Helene von Barlöwen, född Taube; Ella von der Brüggel, Stedden 7, Kreis Celle; Gisela von Barlöwen, Kiel-Wyk; Fil. mag. Arved Baron Taube med hustru och barn, Bremen-Vegesack, Weserstr. 90.

Fil. dr A. Soom:

De estlandssvenska böndernas kamp mot livegenskapen, avgifter och dagsverken under 1600-talet

Från slutet av 1400-talet till början av 1700-talet skedde en betydande utveckling i storgodsdriften i länderna kring Östersjön, framförallt inom det kustområde som begränsas av floden Elbe i söder och Narvafloeden i norr. Gamla herrgårdar utökade betydligt sin åkerareal och ett stort antal nya gårdar anlades. Detta resulterade i första hand i en avsevärd ökad spannmålsexport. Herrgårdarnas uppblomstring skedde i stort sett på bondebefolkningens bekostnad, då något alternativ härtill med hänsyn till den dåtida jordbrukstekniken och de ekonomiska resurserna ej förelåg. Bönderna blevo alltmera avhängiga av adeln, större avgifter och ökade dagsverken avkrävdes. Så småningom förvandlades bönderna från fria jordbrukare till livegna, ja t. o. m. till slavar enligt romersk rätt. Denna usurpation av den största samhällsklassens medborgerliga rättigheter skedde dock ej utan motstånd från böndernas sida. På en del håll kom det t. o. m. till allvarligare sammanstötningar mellan bönderna och adeln.

I de svenska östersjöprovinserna voro förutsättningarna för en sådan utveckling delvis annor-

lunda, emedan livegenskap såväl i Sverige som i Finland var en ökänd företeelse. De första svensk- och finskfödda högre ämbetsmännen i de baltiska länderna betraktade också de lokala adelsmännens sätt att behandla sina bönder som barbariskt och olagligt. Men deras inställning hade i verkligheten mer teoretisk än praktisk betydelse. Det mycket svåra militära och ekonomiska läge under vilket det svenska östersjöväldet kom till uppmuntrade ej till genomförandet av några filantropiskt betonade reformer i de nyssförvärvade områdena. Svenska regeringen var särskilt tvungen att ta hänsyn till den balt-tyska adeln. Det skulle ha varit ytterst farligt att i ett så ostabilt politiskt läge få den emot sig. I denna strävan till samförstånd med adeln ligger också förklaringen till svenska regeringens passivitet ifråga om bondebefolkningens förhållanden i östersjöprovinserna.

Därtill kom så småningom en förskjutning i sinnelaget hos de ledande svenska männen. En stor del av de svenska högadliga herrarna såväl i regeringen som i spetsen för den lokala administrationen och i militärledningen hade sedan

Birkasminnen

Namnet Birkas är förknippat med många minnen, mest goda, men också onda från 1940-talet.

Hösten 1920 samlades en grupp estlandssvenska ungdomar från olika orter till den första årskursen på Birkas folkhögskola. Skaran såg nog ganska enkel ut, säkert rätt ruffig, men så hade också våra tidigaste ungdomsår präglats av krig och umbäranden. Begrepp som: "de våra och fienden" och "våldets seger" satt nog rätt djupt i undermedvetandet, åtminstone hos mig. Därför bröt det nya och ljusa på Birkas, där man fick läsa och blev omhuldad, så kraftigt av mot det gamla.

Läsa har alltid varit mitt stora intresse, och att då som vuxen få komma till en skola, det var mer än man vågat hoppas på. Den gamla herrgårdsbyggnaden verkade som ett slott för ens livliga fantasi, och bland höga trädstammar i parken kunde man ibland en kort stund i skymningen drömma sig ett par mil bort till skogar och ångar hemmavid. Allt var så trevligt.

Den ljusa medelpunkten i det hela var våra tre lärare, "riktiga" svenskar. De var så snyggt klädda och så fina på allt sätt, att de väckte vår oförställda beundran. Jag kan gott säga, att vid kursens slut förblev glorian obefläckad kvar över

lärarna. Det kristna idealet blev så högt som rektorn var lång.

Kursplanen var väl upplagd efter våra förkunskaper eller rättare sagt vår okunnighet, men vi fick med litet av varje. Det var ett stort nöje att följa med undervisningen. Tyvärr var jag inte tillräckligt vaken för det praktiska, men det gavs många tillfällen också i den vägen.

Vid kursens slut bildades elevförbundet "Birkasvännerna", och det gav oss tillfälle att komma tillbaka åtminstone en gång om året till en festlig förbundsträff. Även andra sökte sig dit för att lyssna till främmande föredragshållare. Sålunda blev Birkas en medelpunkt för ungdomen därhemma, som vi "första" särskilt kände stor samhörighet med, tror jag.

Sedan dess ha trettiofem vintrar nagelfarit vår ungdomsfägring, men levnadsvisdomen har vuxit. Några äro borta, en del ha mött andra öden.

Livet har varit rikt på växlingar, kamp och strid och glädjeämnen om vartannat, men jag har lärt mig att räkna med Herren Jesus, ett fäste som håller i liv och död.

En hjärtlig hälsning till alla kära Birkasvänner... "och jag har den tillförsikten, att den som i eder har begynt ett gott verk, han skall ock fullborda det intill Kristi Jesu dag".

Fil. 1:6.

Maria Blees

Deltagare i första årskursen

Gustav Adolfs och Kristinas tid (delvis även tidigare) fått förläningar i Sveriges transbaltiska provinser. Detta medförde att den koloniala mentaliteten alltmer hos dem vann terräng. Enligt deras åsikt passade livegenskapen väl ej för Sverige, men väl i Baltikum och Pommern, där den var nödvändig för rekrytering av arbetskraft till storgodsen. Det ökade behovet av inkomster för ett ståndsmässigt levnadsskick tvingade dem att slå in på samma väg som den lokala adeln gjort. Det gäller huvudsakligen ökade krav på dagsverken för herrgårdarnas alltmera utvidgade åkerareal. Uppfattningen, att böndernas arbetskraft var en lika värdefull tillgång som själva jorden, som till det yttersta måste utnyttjas, härstammar främst från de högadliga godsägarna. Det var också huvudsakligen hos dem som de olika industriplanerna under 1600-talet tog form, vilka hade till syfte att på detta sätt utnyttja sina livegna bönders överskjutande arbetskraft. Bönderna hade ej stora möjligheter att kämpa mot det allt mera tilltagande feodala trycket. Det främsta medlet som begagnades av dem var att föra klagomål hos myndigheterna, ja t. o. m. hos konungen.

Ett eget och intressant kapitel av det baltiska problemkomplexet "godsherren och hans bonde" utgör studiet av den kamp som de i generalguvernementet Estland bosatta svenskarna förde för sina fri- och rättigheter. Ehuru även de voro mycket hårt pressade av det feodala oket hade de dock alltid av myndigheterna betraktats som personligt fria bönder. I början av den svenska tiden syntes de även i ekonomiskt hänseende ha varit i betydligt bättre ställning än de estniska bönderna i de angränsande områdena. En del av dem, såsom bönderna i byarna Kärdla och Reigi på Dagö och invånarna i byn Laoküla på halvön Pakri i Harrien, ägde medeltida "fribrev"; andra såsom nuckö- och ormsöborna (i socknarna med samma namn i Wiek) hade av "bondekungen" Karl IX år 1600 fått ett privilegiebrev, som fastställde rätt låga skattenormer och där dagsverken helt saknades. Därmed befunno sig de svenska bönderna i ett betydligt gynnsammare läge i sin kamp än de estniska och lettiska bönderna. Övertygade om rättvisan hos den svenska konungamakten företogo de gång på gång resor såväl till generalguvernören i Reval som till konungen i Stockholm, varvid utförliga klagoskrifter där inlämnades. Man märker dock ej någon allmän samverkan mellan de olika estlandssvenska bygderna. Som grupper för sig framträdde främst: 1) invånarna i de svenska socknarna Nuckö och Ormsö, 2) Dagö-svenskarna, 3) bönderna i Laoküla och 4) invånarna på öarna Stora och Lilla Rågö samt under godset Vippal (Kors socken i Harrien).

Bönderna från Nuckö och Ormsö uppträdde under sina flesta aktioner gemensamt och fingo även gemensamma fribrev och stadfästelser på dessa av svenska konungar. Intill början av 1600-talet funnos på Nuckö och Ormsö ej några herrgårdar. Bönderna lydde omedelbart under bisko-

pen, senare under kronan. De levererade sina skatteartiklar till slottet i Hapsal. 1628 sålde kronan gebitet Hapsal med de båda socknarna till riksmarsken Jakob De la Gardie. Under de första decennierna av 1600-talet började man anlägga herrgårdar inom detta område, varigenom förutsättningar till en ökning av pålagorna skapades. Men, som redan nämnts, fingo bönderna den 2 sept. 1600 av Karl IX ett viktigt fribrev, vilket lång tid framåt, åtminstone teoretiskt sett, lade grundstenen till deras rättsliga och ekonomiska ställning. Privilegiebrevet bekräftades sedan av Gustav II Adolf (1626) och av drottning Kristina (1650). Den sistnämnda stadfästelsen innehöll dock ett tillägg, att "för gården" hade godsägaren rätt att något öka spannmålsskatten samt att bönderna voro skyldiga att göra dagsverken "med anspann". Denna ökning av avgifterna och dagsverken utkrävdes dock ej första året; då skedde endast en sanktionering av den föregående utvecklingen. Redan före 1644 hade man avfordrat bönderna såväl ordinarie dagsverken "med anspann" som hjälparbete under slätter- och skördetiden. 1645 kom godsägaren Jakob De la Gardie fram med en oväntad ökning av avgifterna för godsen. Därmed voro de svenska böndernas pålagor förhöjda till samma nivå som de estniska böndernas i gebitet Hapsal. Drottning Kristinas "fribrev" ändrade ej någonting i deras läge. De kungliga privilegiebrevens hade, påstod riksmarsken och hans trotjänare, ståthållaren i Hapsal, Henrich Knorring, endast därför utfärdats av de svenska konungarna emedan bönderna lämnat dem oriktiga informationer om förhållandena. Knorring försökte på grundval av de gamla jordeböckerna påvisa att det aldrig existerat någon skillnad mellan de svenska och estniska böndernas pålagor. Detta var naturligtvis en avsiktlig förvrängning av fakta.

Efter Jakob De la Gardies död (1652) hoppades nuckö- och ormsöborna tydligen att få 1645 års förordning förändrad. Med anledning av deras klagomål hos den estländska generalguvernören beordrades "Manngericht" för kretsen Wiek 1659 att närmare undersöka deras besvärspunkter. Denna baltiska domstol ställde dock vida större vikt vid böndernas disciplinproblem än vid frågan om kränkningen av de fria svenska böndernas fri- och rättigheter. För att "falskeligen" ha klagat på sin överhet ådömdes nucköböndernas ombud (ormsöborna tycks ej ha varit med den gången, ehuru målet även gällde dem) till 8 dagars fängelsestraff "på vatten och bröd". De av Jakob De la Gardie förhöjda skattenormerna bibehölls, men dagsverken ökades något, i stället för en arbetare voro bönderna nu skyldiga att under de brådskande sommarsysslorna skicka två arbetshjon till godset.

Dessa misslyckanden dämpade dock ej de svenska böndernas iver att söka sin rätt. Nya resor företogs till Reval och Stockholm. Det visade sig, att även den nya ägaren av godscomplexet, greve Magnus Gabriel De la Gardie, hade samma inställning till sina svenska bönders rättsliga och

ekonomiska särställning som hans framlidna far riksmarsken. Han stod liksom denne fast vid 1645 års förordning och avvisade böndernas klagomål. År 1674 tillät han dock att ståthållaren i Hapsal, Johan V. Schlippenbach, avhörde böndernas nya besvär. Ehuru även generalguvernören påminde Schlippenbach därom dröjde det några år innan saken togs upp till behandling av den grevliga borgrätten i Hapsal. Målet gällde egentligen den nya ägarens (panthållaren) fältmarskalken O. W. Königsmarcks åtal mot sina bönder på ön Ormsö med anledning av deras olydnad. Förhöret med bönderna i augusti 1677 berörde främst de gamla tvisteämnena, d. v. s. förhöjningen av deras avgifter och dagsverken, men vid sidan av detta även angående tionden av svedjelandet, som nyligen pålagts dem av den nye ägaren, och ett par fall av motstånd och förgripelser gentemot den lägre godstjänstemannen — ”kubjas”. I sin dom bekräftade borgrätten Manngerichts dom av 1659.

Det var helt naturligt, att denna dom ej var ägnad att lugna sinnena, ty fortfarande hade ingen instans tagit hänsyn till deras privilegiebrev. Så företogs nya resor till Stockholm och nya besvärspunkter inlämnades till konungen. År 1680 remitterade Karl XI Nuckö- och Ormsöbornas klagomål till generalguvernören i Estland och uppdrog åt denne att låta undersöka förhållandena, ”så att Vi av deras överlopp icke måge flera resor besvärade bliva, utan de hos Eder finna all den hjälp och handräckning, dem med rätta tillkommer”. Resultatet blev att bönderna den 25 juli 1682 förhördes i Hapsal av assessorn Drijander och kaptenlöjtnant Martens. Förhöret genom denna kommission medförde ej någon ändring i läget: bönderna förmanades att i avvaktan på en ny kunglig resolution fullfölja sina förpliktelser mot godsén.

Nya förhoppningar väcktes till liv när reduktionen började i Livland och även frågan om böndernas befrielse från livegenskapen kom på dagordningen. Under den tiden märker man bland bönderna i Livland och Estland en viss oro. Från olika håll strömmade böndernas ombud till Stockholm. Bland dem finner vi även sändebud från samtliga estlandssvenska trakter. För att dämpa upp den kraftigt ökade strömmen av klagomål, uppdrog Karl XI åt ståthållaren på Revals slott, J. Chr. Scheiding, att tillsätta en stor kommission för att slutgiltigt undanröja denna besvärliga fråga. Den nya kommissionen bestod av yrkesjurister — assessorer i borgrätten i Reval — med Scheiding som ordförande. Kommissionens karaktärer bjöd därmed en viss garanti mot ensidiga ståndaspirationer som fallet t. ex. varit vid 1659 års dom. Kommissionen började sitt förhör med bönderna från Nuckö och Ormsö i januari 1685. Genom dessa protokoll får man det intrvcket, att kommissionen också med allvar försökte tränga in i de många komplicerade frågorna, som besvärspunkterna innehöll. Bönderna fingo möjlighet, att inför kommissionen tala fritt ur hjärtat.

Kommissionen fällde själv ej någon dom i sa-

ken utan remitterade sitt utlåtande av den 13 april 1685 till Kungl. Maj:t. Frågan blev sedan föremål för vidlyftiga diskussioner i svenska riksrådet. Det hela avslutade med Karl XI:s resolution av den 30 sept. samma år. Bönderna från Ormsö, Nuckö och ”Egeland” förklarades vara ”fritt folk och lika som frälsebönder här uti Sverige”. Den praktiska följden av denna deklARATION var, att ”när herrskapet och de icke kunna komma överens om vissa dagsverken och utlagor, hava de å bägge sidor fri makt och tillstånd varandra lagligen och uti god tid att uppsäga”. Bönderna hade alltså rätt att, utan något hinder, avgå från sina gårdar. Någon arvsrätt till sina från förfäderna ärvda gårdar hade de ej. All bondejord sades tillhöra godsägarna. De senare hade fullständig rätt att avhysa bönderna från deras gårdar, när deras mark behövdes för godsén eller för anläggande av annexgods. Likaså fingo godsägarna fria händer att bestämma avgifternas storlek. Dagsverken däremot kunde ej förhöjas utöver de av drottning Kristina 1650 tillsatta normerna. Bönderna fingo också rätt att stämma godsägarna inför domstolarna. 1685 års resolution var i verkligheten blott en halvseger för bönderna över sina godsherrar. Det var i praktiken inte alls lätt för dem att lämna sina gårdar eller att annorstädes bereda sig bättre existensmöjligheter. De hade hoppats på större förmåner. Men då ej heller godsägarna voro helt nöjda med resolutionen, fortsatte de att pressa bönderna, som om ingenting hade hänt. Så fortsatte dragkampen mellan de båda parterna ej blott intill det stora nordiska kriget utan även under hela 1700-talet. Det bör dock betonas, att när frågan sedan behandlades hos de olika ryska ämbetsverken och domstolarna, Karl XI:s resolution av 1685 togs till rättesnöre.

En lika hård kamp mot godsägarna (i början mot riksmarsken Jakob De la Gardie, sedan mot hans son Axel Julius De la Gardie) fördes av de svenska bönderna på ön Dagö. Enligt fil. mag. J. Koit, från vars penna ett gediget arbete över denna fråga föreligger, fingo bönderna i byarna Kärö och Reigi 1668 sina äldre privilegiebrev bekräftade; de hade ej skyldighet att betala högre skatt än som genom de tidigare kungliga breven av 1607 och 1620 pålagts dem. Men *de* svenska bönderna, som voro bosatta i ett antal mindre byar i närheten, blevo ej inbegripna i denna stadfästelse. Deras status ansågs vara lika med de estniska böndernas. I sin hårda kamp nådde de blott därhän, att de genom kungliga resolutionen av den 7 okt. 1685 ansågs ha rätt att, ifall de ej voro nöjda med godsägarens villkor, som fria män flytta ifrån sina gårdar.

En särskilt stor aktivitet om kampen för sina fri- och rättigheter visade även de svenska bönderna i byn Laoküla. Även de voro tidigare fria skattebönder. De ägde t. o. m. gamla köpebrev från åren 1345 och 1373; genom dessa kunde de påvisa, att deras förfäder, utvandrare från Sverige, hade köpt fyra gårdar på samma ställe. Av dessa gårdar hade sedan byn Laoküla uppstått.

Utvandringen till "Kapkasi"

Från Nuckö berättas:

Våren 1867 såg det ut som om sommaren aldrig skulle komma. Vecka efter vecka upprepades nattfroster och omöjliggjorde alla vårarbeten på åker och äng. Man kunde knappt sätta plogbillen i jorden; och där under några solskensdagar sådd hunnit ske, fick man ingenting igen. Först framemot midsommar vek vintern för en kort, varm sammar; gräset sköt med fart i höjden, och brodden växte upp till böljande säd — men den hann aldrig mogna. Det året fick man en höskörd som aldrig förr, men ingen säd. Ett nödår stod för dörren.

Året därpå låg delar av åkerjorden obesädda, men där sådd skett, blev det ändå ingen skörd.

1585 förlänades byn till en balttysk adelsman, Hans Wartmann, och sedan dess pålades dessa bönder småningom lika höga avgifter och dagsverken, som de estniska bönderna. Då de ej voro nöjda med detta och ofta förde klagomål över godsägarna (W. och hans efterträdare), fråntogs de till sist sina fribrev (dels med list, dels med våld). Att godsägaren ej gjorde någon skillnad mellan de svenska och estniska bönderna, visas tydligt av ett fall där en bonde från samma by såldes till en annan godsägare i Jerwen. Myndigheterna voro gång på gång tvungna att tillrättavisa godsägaren och betonade därvid, att enligt kungliga förordningar och gammal sedvänja voro finnar och svenskar fria människor. Några gånger undersöktes böndernas klagomål av särskilda kommissioner, sista gången av den stora kommissionen av 1685. De fingo dock ej något kungligt fribrev liksom andra svenska bönder. Detta medförde, att de som förde klagomål hos kommissionen, straffades av godsägaren. Det enda positiva resultat, som till sist nåddes, var att de 1688 förklarades äga samma rätt som de mindre byarnas invånare på Dagö (enligt kungliga brevet av 7/10 1685), d. v. s. om de ej voro nöjda med de av godsägaren dem pålagda avgifterna och dagsverken, kunde de fritt söka sig nya herrar eller utvandrade. Någon praktisk betydelse hade denna bestämmelse knappast varken för bönderna i de mindre byarna på Dagö eller i Laoküla. De kunde ju ej utan vidare lämna sina av förfäderna ärvda gårdar och ge sig iväg.

De svenska böndernas kamp mot det feodala trycket avslutades dock ej i och med ovannämnda kungliga resolutioner och andra bestämmelser; den fortsatte även efter det nordiska kriget under ett helt århundrade. Mot bakgrunden av denna kamp kan även det förtvivelade steget som togs av de svenska bönderna i byarna Kärö och Reigi förklaras, då de i början av 1780-talet utvandrade till södra Ryssland.

Solen strålade dag efter dag från en molnfri himmel och förbrände varje litet spirande strå. Under snart sagt hela sommaren översvämmades landet av trollsländor, jämförliga med de svärmar, som uppträdde strax före världskriget.

Bland folket på Nuckö spreds talet om de stora, bördiga, nästan folktomma vidderna i södra Ryssland, som bara stod och väntade på invandrare. Särskilt lockande var landet "Kapkasi" (Kaukasus), som en gammal soldat visste berätta om.

Torkan varade fram emot hösten. Vid skörde-tid tog man upp säden med rot, emedan strået var för kort för att kunna skäras med skära; och på gårdar med medelmåttig skörd uppgick denna till 1 vack. Potatis fick man ingen.

Då mognade tanken på utvandring till slut.

När arbetet i markerna var slut för året, började försäljningen av boskap och bohag — som ju var böndernas privategendom (jorden tillhörde godset). Allt som inte kunde tas med, skulle försäljas, och det som inte kunde säljas, måste lämnas kvar som byte åt kvarstannande grannar. Så kostade ett par oxar 12 rubel, en ko bara 4.

I de flesta byar på Nuckö, i Sutlep och Vippal fanns bönder, som rustade till avfärd. Barnen och det nödvändiga resgodset fick plats på vagnarna, de vuxna vandrade till fots — så drog den förmögnaste delen av befolkningen ut mot okända mål.

Enbyborna for i fiskebåtar över till Hapsal, men större delen av utvandrarerna tog landsvägen ända från början. Snart stötte man ihop och drog sedan i samlad trupp, med hjälp av hyrda skjut-sar, långsamt österut; från krog till krog, där rummen simmade i höstens smuts och krälade av ohyra. — Mellan Reval och Narva gjorde lokala myndigheter svårigheter, men de övervanns, och till slut drog tåget in i Petersburg.

Här gjordes halt. Utvandrarerna uppsökte den estniska pastorn och fick härberge i arbetarbostäderna till en nedbränd sockerfabrik. Där samlades efter hand stora skaror av utvandrarerna från andra delar av det ryska riket.

Tiden förgick i väntan på tillåtelse att fortsätta färden. Den kom aldrig. Under tiden ställdes utvandrarerna under uppsikt, så att de till slut betraktades som fångar.

Staden med sina märkvärdigheter — bl. a. järnvägen — fick man bese, stadsborna visade utvandrarerna vänlighet, men man förstod inte språket. Pengarna hade för de flesta tagit slut för länge sen, nu levde man på kronans bekostnad hela vintern. Födan som delades ut, bestod mest av bröd och sill samt tunn välling. Rent dricksvatten stod inte att få, utan man fick ta vatten ur

den smutsiga Neva-floden. Kläder utdelades i tillräckliga mängder.

En magsjukdom utbröt bland de sammanträngda människorna, och många kom till sjukhus. Då uppstod tal, att maten skulle varit förgiftad, ty sant var, att de få som ännu hade pengar att köpa egen mat för, inte dog. Denna sjukdom följde sedan utvandrarerna hem igen och krävde även i hembygden flera dödsoffer.

Längre än till Petersburg kom man nämligen inte. Godsägarna, som i början rentav uppmuntrat till utvandring, hade märkt den plötsliga, stora folkminskningen och riktat myndigheternas uppmärksamhet på den — sades det. Då våren kom, anträdde återfärden under ständig eskort av soldater. Före avfärden utdelades några kopek till var och en, och under vandringen genom gatorna kastade stadsborna slantar från fönstren. Ryssar med höga tvåhjuliga kärror utkommenaderades att forsla barn och sjuka. Många kvarlämnades på sjukhus och många hade dött.

Äntligen nådde man Hapsal, varifrån utvandrarerna återbördades till sina forna hem. Men gårdarna hade under tiden fått andra innehavare, i somliga satt nu ester från Dagö som husbönder. Större delen av de återvändande fick över sommaren arbete på godsen. Birkas herrgård beräknade en dagspenning av 15 kopek, och för detta lämnades havre till bröd. Småningom utströddes de återvändande i bygden och förtjänade sitt uppehälle som tjänstehjon hos andra.

V. A.

Estnisk akademi i Sverige föreslås

Nu behövs en de fria nationernas allians, ty fredens och frihetens krafter kan bara stärkas genom viljan att hävda och försvara det som är kärt. Ett land kan aldrig plånas ut. Estland lever i dag överallt där estländare fritt och utan övervakning möts till överläggning. Så formade högerledaren Jarl Hjalmarson sina ord, när han talade vid ett möte i Borgarskolan, dit Stockholms högern för någon tid sedan inbjudit intresserade ester.

Borgarrådet Folke Kyling hälsade välkommen, och efter några kompletterande ord på estniska av disponent Alexander Ojamäe höll prof. Elis Håstad huvudanförandet. Hr Håstad erinrade om det olyckliga beslutet om baltutlämningen för tio år sedan. Skulden för det måste emellertid fördelas mellan samlingsregeringen och den socialdemokratiska regeringen. Händelsen skulle aldrig ha skett om den inträffat bara ett år senare. I dag skulle den vara helt utesluten!

Nära 15.000 av de 20.000 ester som i dag bor i Sverige är nu svenska medborgare, sade hr Håstad och betonade, att Sverige står i tacksamhets-skuld till dem för de goda insatser de gjort för landets välståndökning. Han föreslog, att Sverige tar initiativet till en estnisk akademi för att på denna sida järnridån tillvarata estnisk kultur.

Högerledaren avslutade mötet med en appell, vari han gick till storms mot den mer eller mindre

Rågöborna femton år i Sverige

1939—1940 var hårda och dystra år för rågöborna. Som bekant tvingades estniska staten då att upplåta Rågöarna till marina baser åt ryssarna och befolkningen måste lämna sina hem och söka sig tak över huvudet på fastlandet hos släkt och vänner.

De flesta rågöborna hade under tiden sökt utresetillstånd till Sverige. Hopp och förtvivlan om möjligheten att få tillstånd att återvända till våra fäders land växlade från en dag till en annan. Våra förfrågningar hos myndigheterna besvarades ofta bara med "njet". Hos de flesta av oss började hoppet så småningom att slockna.

Men så en dag kom det besked från Reval, att de 110 av oss som först lämnat in sina ansökningar om utresetillstånd skulle få resa, de andra skulle nog snart få följa efter. Det var den 10 oktober 1940.

Resan till Reval företogs med lastbilar. Där skulle allt bagage noggrant förtullas, även vi själva blev underkastade en ingående kontroll. Alla värdesaker tog ryssarna hand om. Så äntligen fick vi alla gå ombord på "Estonia", som skulle föra oss till Sverige. Vi tog ett sista farväl från det förgångna och så gled båten sakta ut mot Östersjön.

Vid ankomsten till Stockholm hälsades vi på kajen välkomna till vårt nya hemland av rektor Per Söderbäck. Vår ankomst till Sverige väckte givetvis stor uppmärksamhet och det stod mycket i tidningarna om oss.

Vår vistelse i Stockholm började på Sabbatsberg, dit ju även så många andra estlandssvenskar skulle komma efter några år. Vi fick där motta många besök, bl. a. av Delsbostintan, som berättade historier och av en manskör som sjöng folkvisor. Stockholms stad bjöd på kaffe i Gyllene salen i Stadshuset. I det festliga programmet ingick också ett besök på Kungliga slottet.

Vi längtade nog ändå mest efter sysselsättning. De som inte genast fick lämna Stockholm fick börja spinna och karda för Stockholms hemslöjdsförening. Det hade också ordnats med en spinn-tävling mellan oss och ett rikssvenskt lag i vilket vi segrade och fick motta pris ur Kronprinsessans, vår nuvarande Drottningens hand.

Så småningom blev alla genom Rågökommitténs försorg utplacerade på olika håll i landet. Kommittén hjälpte oss på alla sätt och vis tillrätta.

Vi har under dessa år hunnit tillägna oss många av det nya hemlandets seder och bruk, varför vi alla nu känner oss som hemma i Sverige

M. L.

officiella uppfattning, som i Estland bara ser ett ockuperat land och ingenting annat.

De närvarande esternas tack framfördes av advokat Ervin Pang. I underhållningen medverkade skådespelaren Edmar Kuus och operasångerskan fru Els Vaarman.

Lärobok i Estlands historia

Det är förvånansvärt vilken produktivitet estniska vetenskapsmän och författare utvecklat i landsflykten. Förutom samlingsverk, vetenskapliga monografier och specialverk, romaner etc., har de även författat och publicerat en rad läroböcker vilka i första hand är avsedda för estnisk studerande ungdom i främmande land. Till den senare kategorien böcker hör en i slutet av föregående år i Stockholm utgiven lärobok i Estlands historia (Eesti ajalugu noorsoole). Som författare står J. Parijogi — T. Algma — J. Koit. De två första är redan från Estlands frihetstid kända läroboksförfattare. Den nya läroboken får dock i stort sett betraktas som ett självständigt verk av fil. mag. J. Koit. Denne har omarbetat förlagans disposition, utökat texten och nyskrivit ett flertal kapitel. De närmare 400 textsidorna omspannar Estlands historia från stenåldern t. o. m. hösten 1954. Det är sålunda fråga om en ytterst aktuell historiebok. Den rediga dispositionen, det klara framställningssättet och de talrika illustrationerna — däribland en i flerfärgstryck återgiven karta över Estland — gör att läroboken också är lättläst. Största intresset tilldrar sig måhända avsnittet som behandlar Estlands självständighetstid. Det förefaller som om författaren hade gjort sig stor möda att skildra denna epok så objektivt som möjligt, som bekant ha omdömena här ej alltid varit entydiga beroende på bedömarnas olika politiska hemvist. Men intressant är också kapitlet som skildrar tiden fr. o. m. utbrottet av det andra världskriget. Här ges en översikt av okkupationstidens Estland, om esternas livsvillkor i landsflykt, och om deras politiska och kulturella ambitioner. De estlandssvenskar som har behov av att uppfriska sina kunskaper i hemlandets historia — och det torde vara många — har anledning att skaffa sig denna historiebok. Den föreligger i lämpligt format och i fördelaktig typografisk utstyrelse. Boken innehåller slutligen även en relativt utförlig litteraturförteckning.

Elmar Nyman

J. Parijogi — T. Algma — J. Koit.
Eesti ajalugu noorsoole. Kirjastus
Vaba Eesti. Stockholm 1954.

Skolbygge på Nuckö

I ett brev från Estland berättas, att man uppfört en stor tillbyggnad till "Birkas skola". De båda "stora husen" sammanbindas nu med en "korridor". Vidare har man uppfört ett stort "svininstall" på Ormsö, som är avsett för trehundra svin. Allt tyngre arbete utförs med hjälp av maskiner.

Brevskrivaren berättar också, att byborna på Nuckö gemensamt arbeta på åker och äng och att de dela årets inkomster. Birkas-kolchosen skulle vara den rikaste i hela Hapsal-räjongen.

Gustav-Adolfssamkväm

S. O. V. hade ägnat årets höstsamkväm åt 35-årsminnet av Birkas folkhögskolas tillblivelse. Festtalet hölls av folkhögskolans förste rektor, Kaleb Andersson, som på sitt stillsamt humoristiska sätt kåserade om sina allra första kontakter med estlandssvenskar och om de första så händelserika åren på Birkas. Till tröst för alla dem som inte kunde delta i samkvämet återges det intressanta och ur kulturhistorisk synpunkt så värdefulla föredraget på annan plats i Kustbon. Vad som emellertid inte blev utsagt av föredrags-hållaren, är räckvidden av det stora och själv-uppoffrande arbete som under dessa år utfördes av rektorsparet Ingeborg och Kaleb Andersson och deras kollegor.

Rektor Andersson avslutade sitt timslånga föredrag med förevisning av en serie unika bilder från Birkas och den övriga Svenskbygdens.

Samkvämet öppnades av Manfred Nyman, som med några ord förde tankarna till Gustav-Adolfsfesterna hemma, dit man kom från när och fjärran, på leriga och mörka färdevägar, för att få tillfälle att träffas. Den speciella högtidsstämning och känsla av samhörighet som vid dessa tillfällen föddes i de hårt packade skolsalarna till ljuset av flämtande fotogenlampor går inte att återuppliva i Stockholm.

Talaren erinrade också om, att Birkas under två årtionden ur många synpunkter utgjorde Svenskbygdens centrum. Blotta namnet — Birkas — inger oss fortfarande känslor av fest, entusiasm och framtidsdrömmar. — Inga vägar var för långa som förde till Birkas och på ingen annan plats klingade Modersmålets sång mäktigare. Ingen annan stans kände sig Svenskbygdens ungdom varmare välkomnad och ingenstans i hela Svenskbygden kunde trängseln bli större och vänskapen fastare än på Birkas.

Talaren underströk slutligen Ingeborg och Kaleb Anderssons oskattbara betydelse för Birkas och hela Svenskbygden.

Senare under kvällen frammanade major Carl Mothander några minnen från Birkas sista år, då rektor Fr. Isberg och fru Alma Pöhl ställdes inför den svåra uppgiften att på nytt göra skola av Birkas, som under den första sovjetokupationen använts som logement för ryska soldater. Major Mothander berättade även om händelser samt om personer som han mött under sina resor i Tyskland och Estland 1941—1943 i samband med evakueringen av estlandssvenskarna.

mn

Ivar Pöhl pastoratsadjunkt

Stockholms domkapitel har förordnat pastor Ivar Pöhl till pastoratsadj. vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm för tillträde den 9 december. Pastor Pöhl började sin tjänstgöring inom Stockholms stift den 24 november i år.

Lars Broman

50 år

Lars Broman tillhör den generation estlandssvenskar som under de sista fredsåren alltjämt tillhörde "ungdomarna", vilket dock inte hindrade att han inom olika områden aktivt deltog i den omdaningsverksamhet som under 1930-talet försiggick ute i våra bygder. Dessa unga har nu hunnit upp till mannaåldern, så också Lars Broman, som den 29 januari blir 50 år.

Lars Broman föddes i Borrby på Ormsö, dit hans föräldrar invandrat från de gamla svenskbygderna på Dagö. Efter några års skolgång på hemön studerade han i Hapsal, där han avlade mogenhetsexamen 1928. Under kortare perioder vikarierade han därefter som folkskollärare, men övergick redan i början av 1930-talet i kommunal tjänst, där han stannade ända till överflyttningen till Sverige 1943.

År 1938 fick Lars Broman kompetens som kommunalsekreterare och det var på sitt sätt en stor händelse — dittills hade nämligen endast en estlandssvensk, Arvid Schönberg i Rickul, erhållit sådan kompetens. Denna brist på examinerade estlandssvenska kommunalsekreterare berodde kanske inte främst på att lämpliga kandidater därtill skulle saknats utan mera på en medveten politik från de provinsiella myndigheternas sida. Kommunalsekreterarna hade i allmänhet en nyckelposition, i synnerhet i blyspråkiga eller rena minoritetskommuner. Att Lars Broman fick tillfälle att avlägga sekreterarexamen vittnar om myndigheternas goda tillit till hans förmåga

Framgångsrik konstutställning

Erik Schmidts utställning av målningar i Ekströms konstsalonger i Stockholm vid månads-skiftet oktober—november blev en vacker framgång för den unge konstnären. Inte mindre än 3.000 besökande hade inräknats. Konstnären har all anledning att vara belåten, då han av sammanlagt 69 utställda arbeten lyckades sälja 55.

I Erik Schmidts närmaste framtidsplaner ingår en efterlängtd studieresa till Italien, som av allt att döma inte kommer att sträcka sig över någon längre tid, då han numera förestår Ekströms konstsalonger.

och omdöme. I början av 1939 blev han utsedd till kommunalsekreterare i den nya storkommunen Nuckö. På grund av de politiska förhållandena blev det ombyte på denna post redan vintern 1941. Samma höst fick Lars Broman sekreterarebefattning i sin hemösa kommunalförvaltning.

Kommunalsekreterarens arbete i Svenskbygden var ingen dans på rosor — språkstrider och minoritetsproblem komplicerade alltsomoftast tillvaron — men Lars Broman hade förmåga att leda verksamheten i en riktning som befrämjade kommunens och svensksfolkets intressen.

Lars Broman var inte enbart "skrivare". Från hans verksamhet i det estlandssvenska föreningslivet kan bl. a. nämnas, att han var en bland stiftarna av Ormsö frivilliga brandkår — behovet av en sådan hade på ett tragiskt sätt gjort sig påmint den 13 juni 1932 då en eldsvåda ödelade halva Sviby by. Vidare tillhörde han den kärntrupp som arbetade för den estlandssvenska idrotten, var med i Svenska Odlingens Vänner som revisor och var verksam i öns hemvärn och jaktklubb. Ja, man får inte heller glömma att Lars Broman var en intresserad och uppskattad man inom amatörteaterverksamheten.

I Sverige har Lars Broman mer än de allra flesta kunnat verka för sina landsmän. Inom Kommittén för estlandssvenskarna har han varit en ovärderlig tillgång tack vare sin enastående personkännedom, sin noggrannhet och sitt ypperliga minne. Hur många gånger har han inte imponerat på sin omgivning genom att på rak arm ge data för otaliga landsmäns personalia. Hans arbete för estlandssvenskarna fortsätter emellertid alltjämt, även efter kommitténs upplösning, inom Rågöstiftelsen, Stiftelsen för Kustbohemmet och Riksföreningens Estlandsutskott. Slutligen bör det betonas att alltsedan Svenska Odlingens Vänner återuppstod här i Sverige Lars Broman varit styrelsens stöttepelare som kassör, förbindelseman och rådgivare. Till denna verksamhet hör också redaktionssekreteraresysslan för Kustbon och expeditionsgöromål för denna tidning — ett arbete som fordrar mer tålmod och detektiv-anlag än en vanlig prenumerant kan göra sig någon föreställning om.

Lars Broman har under snart tre decennier på olika sätt stått sina landsmän tillhanda. För detta oegennyttiga arbete överbringar dessa på högtidsdagen sin varma och tacksamma hyllning.

H—, M—, E—.

ALL SLAGS FOTOGRAFERING

utföres sakkunnigt till moderata priser

Tel. 499785

FESTER	JOHN BRUNBERG	Framkallning
JUBILÉER	Fyrskeppsvägen 78	Kopiering
PORTRÄTT	JOHANNESHÖV	Förstoringar

Fridolf Isberg 50 år

Den 19 januari 1956 fyller agronom Fridolf Isberg, Tenhult, 50 år.

Agronom Isberg är bördig från byn Klottorp i Nuckö socken.

Efter studentexamen kom Fridolf Isberg till Ultuna lantbrukshögskola vid Uppsala, där han på 30-talet avlade agronomexamen. Under de första åren av 40-talet var han rektor vid Birkas

lantmanna- och folkhögskola på Nuckö, vilken befattning han i samband med estlandssvenskarnas överflyttning till Sverige lämnade sommaren 1943. Agronom Isberg hade under sin tid på Birkas att arbeta under särskilt svåra förhållanden, då skolans utrustning och bohag till största delen förstörts av trupper, som under kriget varit förlagda där, och då förbindelser med Sverige inte gick att upprätthålla, så som under estniska fristatstiden. Det förefaller att ha varit Isbergs — och humoderns, fru Alma Pöhls — idealitet, entusiasm och offervilja, som gjort det möjligt att över huvud taget hålla skolan i gång under dessa svåra tider.

Sin största insats har dock agronom Isberg gjort på ett annat område: folklivsforskningens. Redan under den tid han läste vid Ultuna lantbrukshögskola, for han om somrarna ut i de svenska bygderna i Estland och gjorde uppteckningar. Sitt uppteckningsarbete fortsatte han med även mitt under brinnande krig. Detta osjälviska och kulturhistoriskt så värdefulla arbete omnämnes med stor erkänsla av Gideon Danell i förordet till Ordbok över Nuckömålet och av Per Wieselgren i Ortnamn och bebyggelse i Estlands forna och hittillsvarande svenskbygder. Agronom Isberg är härför värd långt större uppskattning av estlandssvenskarna själva än vad som hittills kommit honom till del. Men det är väl också endast ett fåtal av oss, som verkligen känner till den stora insats han har gjort för att åt eftervärlden bevara vår folkliga kultur.

De Isbergska samlingarna, av vilka en stor del förvaras i Uppsala Landsmålsarkiv och Uppsala Ortnamnsarkiv, omfattar ordsamlingar, ortnamn, kulturhistoriska artiklar av skiftande innehåll m. m. Bl. a. har han givit en gripande skildring — på nuckömål — av Nikolaus Blee's bortförande från Birkas i juni 1943 — ett dokument av historisk betydelse. Isbergs samlingar ligger också till grund för ett stort antal artiklar i Gideon Danells ordbok. Man behöver bara slå upp t. ex. *bröd*, *jul*, *matk*, *skrätt* för att förstå värdet av det folklivsmaterial som Isberg hopbragt.

Vid sidan av sin dagliga gärning som lärare fortsätter Fridolf Isberg med sitt insamlings- och uppteckningsarbete, och nya områden av vår bygdekultur räddas därmed ständigt från att

Olga Hallberg 60 år

När Olga Hallberg den 5 januari 1956 fyller 60 år vill hon helst att man ska göra så litet väsen som möjligt av den dagen, tillbakadragen och försynt som hon är.

Men då hon just tack vare dessa drag i sin karaktär fått en stor vän- och bekantskapskrets kan man helt enkelt inte förbigå hennes högtidsdag med tystnad.

Olga Hallberg har i det tysta gjort så mycket för sina landsmän, för sina vänner, för åld-

ringar och sjuka och för svenskheten i Estland, så det måste en gång sägas även i tryck.

Hon är den sammanhållande länken mellan revalssvenskarna i Stockholm. Hon glömmer aldrig gamla och sjuka. Hon söker upp dem, uppvaktar dem på deras högtidsdagar, organiserar alla insamlingar vid sådana tillfällen, följer de gamla till gravens ro, ja, jag vet, att hon t. o. m. regelbundet vårdar deras gravar. Denna enastående omtanke har för mig alltid framstått som det allra vackraste draget i Olga Hallbergs karaktär.

Och dock har hon hunnit med så mycket annat under sitt växlingsrika liv.

I Reval föddes hon, och där gick hon i skola. Efter avslagd examen var hon bl. a. 2 år lärarinna i Korkis svenska folkskola. Hon tjänstgjorde som sekreterare i svenska folkministeriet under Hans Pöhls tid, och samma post innehade hon i estlandssvenskarnas folksekretariat under Nils Blee's chefsskap. Lugn, pålitlig och klok skötte hon sitt arbete och blev uppskattad av sina överordnade. — Under den tiden var fröken Hallberg en mycket intresserad medlem av S.O.V. och verkade i synnerhet inom föreningens ungdomsarbete. Många år var hon medlem i Svenska församlingens i Reval kyrkokör.

Men i Estland gjorde Olga Hallberg antagligen sina största insatser under de hårda krigsåren.

Trots personliga svårigheter hade hon lust och kraft att hjälpa svältande och hjälpbehövande. Hennes organisationsförmåga parad med hjärtegodhet var beundransvärd.

När allt så småningom råkade i upplösning under kriget och estlandssvenskarna började fly till Sverige, inrättades i Reval en byrå för legal överflyttning. Där arbetade Olga Hallberg med energi, gott omdöme och stor kärlek till sitt folk. Men hon ville inte lämna Estland förrän det var aldeles nödvändigt. Till Sverige kom hon med den sista flyktningbåten hösten 1944.

Många tacksamhetens tankar går till Olga Hallberg på hennes 60-årsdag. En stor vän- och bekantskapskrets bringar henne genom mig sina hjärtligaste lyckönskningar för kommande år och sin hyllning och uppskattning på högtidsdagen.

Gundel Stahl.

hemfalla åt glömska. Dessa samlingar är också särskilt värdefulla och pålitliga, därför att de häröra från en man, som så grundligt känner den estlandssvenska bygdekulturen inifrån.

Stor tack och lycka till även för framtiden, Fridolf Isberg!

Edvin Lagman.

FAMILJENYTT

Vigda

UNO SÖDERBERG

BRITTA SCHÖNBERG

Stockholm

Rickul

Lommaryd den 7 september 1955.

Födda

Eva Helena född den 10 juni 1955 i Stockholm, dotter till Elin Dagmar Kjerrman, född Nyholm och Lars Bertil Kjerrman.

Rolf Henrik född den 17 september 1955 i Stockholm, son till Helena Dreijer, född Ullisgård och Tomas Dreijer.

Döda

Änkefru Agneta Asplund, född Rosenblad den 15 de-

cember 1872 på Ormsö, avled den 7 november 1955 i Stockholm.

Anders Borrman, född den 4 mars 1871 i Rickul, avled den 9 januari 1954 på Istorps ålderdomshem, Horred.

Änkefru Maria Glad, född Vidgren den 18 februari 1867 på Ormsö, avled den 24 september 1955 i Strömma.

Lars Laur, född den 7 januari 1899 på Ormsö, avled den 16 maj 1955 i Degerfors.

Änkefru Katarina Lindström, född Moll den 17 december 1898 på Ormsö, avled den 21 juni 1955 i Stockholm.

Änkefru Maria Luks, född Nilsson den 1 febr. 1866 i Rickul, avled i maj 1954 på Lidingö.

Lars Murman, född den 16 juni 1881 på Ormsö, avled den 23 september 1955 i Näs på Gotland.

Fru Katarina Wikström, född Lundkvist den 9 december 1871 på Ormsö, avled den 25 sept. 1955 i Stockholm.

Johannes Zeisig, född den 8 febr. 1899 på Nuckö, avled den 14 juni 1954 i Stockholm.

Vår kära Mor och Mormor

Änkefru

Maria Glad

f. Vidgren

född den 18 februari 1867 på Ormsö
har idag lugnt och stilla insomnat i sitt hem.

Strömma den 24 september 1955.

Djupt sörjd och saknad av

BARN, BARNBARN och BARNBARNBARN.

Sakta kom ängeln och log,
löste de jordiska banden.
Viskade: Nu är det nog!

Min älskade make
vår käre far och morfar

LARS MURMAN

* 16/6 1881

† 23/9 1955

Sörjd och saknad av oss, släkt och vänner.

Sigsarve i Näs den 24/9 1955.

MARIA MURMAN

Maria och Karl
Agneta och Martin
Alfred och Märta
Fide

Barnbarnen

O, vad jublande sällhet
Då hans anlete jag ser,
Och den glans, som ur hans helga öga går!
Hur mitt hjärta skall jubla
För den sällhet, han mig ger,
Och för hemmet, som jag uti himlen får.

Min älskade Make, vår käre Far,
Morfar och Farfar

ANDERS MICKELIN

född den 13 februari 1889

insomnade den 1 september 1955 efter ett långt
tåligt buret lidande.

Sörjd av

MAKA, BARN och BARNBARN

Syskon, släkt och vänner.

Jag blott väntar att få vila, Vila uti Jesu famn
Där för trött och jagad pilgrim, Finns en trygg
och säker hamn

Där för klämt och sargat hjärta, Finnes läke-
dom och tröst

Jag blott väntar att få vila, Vila ut vid Jesu
bröst.

Vår kära lilla Mor

Katarina Wikström

född den 9 december 1871

har i dag lämnat oss.

Sörjd och saknad av

BARN, BARNBARN och BARNBARNBARN

samt släkt och många vänner.

Stockholm den 25 september 1955.

Solen har dalat dagen är slut
stilla är klappande hjärtat.
Mor lilla, vila från sorgen ut,
somna från allt som har smärtat.

FAMILJENYTT

Bemärkelsedagar

85 år.

Tio Brus, född Granman den 14 januari 1871, Nuckö.
Emilie Ingman, född Ihloff den 24 januari 1871, Reval.
Kristian Hamberg, född den 11 mars 1871, Rickul.
Lars Åkerman, född den 29 mars 1871, Ormsö.

80 år.

Mari Borrman, född Dyrberg den 8 januari 1876, Rickul.
Johan Norrman, född den 17 januari 1876, Ormsö.
Lars Alström, född den 31 januari 1876, Ormsö.
Jula Murman, född Rank den 4 mars 1876, Ormsö.
Katarina Blomman, född Alström den 13 mars 1876, Ormsö.
Josef Hallman, född den 16 mars 1876, Rickul.
Johan Lindkvist, född den 17 mars 1876, Ormsö.
Anders Besterman, född den 30 mars 1876, Rickul.

75 år.

Eva Ahlberg, född Freiman den 15 januari 1881, Rickul.
Kristian Koinberg, född den 16 januari 1881, Rickul.
Adam Vestersten, född den 5 februari 1881, Nuckö.
Anders Vesterholm, född den 10 februari 1881, Rickul.
Kristian Heiman, född den 5 mars 1881, Rickul.
Oskar Weckman, född den 9 mars 1881, Reval.
Eva Brunberg, född Brunberg den 12 mars 1881, Rickul.
Dagmar von zür Mühlen, född Pilar den 15 mars 1881, Hapsal.
Lisette Amalie Söderman, född den 22 mars 1881, Vippal.
Johan Söderholm, född den 25 mars 1881, Ormsö.

70 år.

Gustav Westerberg, född den 4 januari 1886, Rickul.
Maria Heldring, född Talberg den 6 januari 1886, Rickul.
Rosalie Luup, född Bombas den 22 januari 1886, Hapsal.
Lisa Österman, född den 15 februari 1886, Rickul.
Lars Grundström, född den 20 februari 1886, Ormsö.
Johan Åkerman, född den 7 mars 1886, Rickul.
Johan Slät, född den 7 mars 1886, Ormsö.
Johan Törnblom, född den 13 mars 1886, Ormsö.
Axel Markus, född den 14 mars 1886, Reval.
Alfrida Katarina Matson, född Holm den 10 mars 1886, Reval.
Oskar Leonhard Luther, född den 25 mars 1886, Nargö.
Anders Vesterby, född den 28 mars 1886, Rickul.
Anders Jakobsson, född den 29 mars 1886, Rickul.

60 år.

Maria Thomsson, född Gren den 2 januari 1896, Ormsö.
Olga Elisabeth Hallberg, förr den 5 januari 1896, Reval.
Maria Landman, född Glad den 5 januari 1896, Ormsö.
Agneta Jonell, född Wikström den 13 januari 1896, Ormsö.
Pauline Tanseri, född Räbovöita den 14 januari 1896, Reval.
Anton Stenberg, född den 18 januari 1896, Rickul.
Olga Rosen, född Rosen den 25 januari 1896, Nargö.
Katarina Appelblom, f. Städ den 29 januari 1896, Ormsö.
Helene Lindström, född Stahl den 29 januari 1896, Rickul.
Maria Vikman, född Österberg den 29 januari 1896, Nuckö.
Lars Kornblom, född den 1 februari 1896, Ormsö.
Lars Lindström, född den 2 februari 1896, Ormsö.
Maria Kyrkslätt, född Nee den 4 februari 1896, Ormsö.
Maria Bergström, född Vahlberg den 6 februari 1896, Ormsö.
Lisette Vilhelmine Bertelsson, född den 7 februari 1896, Nargö.
Katarina Steffensson, född Anders den 9 februari 1896, Runö.
Anders Gäddman, född den 12 februari 1896, Ormsö.
Hans Ahlström, född den 16 februari 1896, Ormsö.
Voldemar Friedrich Vilhelm Thomsson, född den 10 mars 1896, Reval.
Maria Nyholm, född den 11 mars 1896, Ormsö.
Louis Voldemar Engmaa, född den 14 mars 1896, Reval.
Johannes Saare, född den 15 mars 1896, Nuckö.
Johannes Söderman, född den 15 mars 1896, Vippal.
Kristine Norrman, född Vidgren den 17 mars 1896, Ormsö.
Johannes Söderholm, född den 18 mars 1896, Nuckö.
Hans Steffensson, född den 24 mars 1896, Runö.
Gertrud Alström, född Liljebäck den 28 mars 1896, Ormsö.

50 år.

Isak Adolf Strömfelt, född den 1 januari 1906, Runö.
Lisette Grönlund, född Österlin den 3 januari 1906, Rågö.
Alexander Schönberg, född den 3 januari 1906, Rickul.
Johannes Heyman, född den 8 januari 1906, Rickul.
Maria Vesterby, född Treiberg den 8 januari 1906, Rickul.
August Gutman, född den 12 januari 1906, Rågö.
Axel Gerhard Vogel, född den 17 januari 1906, Reval.
Gustav Amberman, född den 19 januari 1906, Nuckö.
Fridolf Isberg, född den 19 januari 1906, Nuckö.
Lars Broman, född den 29 januari 1906, Ormsö.
Lydia Brandt, född Nee den 2 februari 1906, Nuckö.
Magdalena Thomsson, född R Emmelman den 16 februari 1906, Nuckö.
Martha Högländer, född Sjöblom den 24 februari 1906, Rågö.
Oskar Rander, född den 28 februari 1906, Vippal.
Voldemar Thomsson, född den 28 februari 1906, Rickul.
Edgar Johannes Freiberg, född den 3 mars 1906, Nargö.
Oskar Koinberg, född den 5 mars 1906, Rickul.
Johannes Stahl, född den 8 mars 1906, Rickul.
Anders Holm, född den 12 mars 1906, Ormsö.
Etienne Alexis Klesty, född den 13 mars 1906, Reval.